

TARTU ÜLIKOOL

Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Kaisa Kukk

**Isiku õigus andmete kustutamisele - kas paremini kaitstud siduvate või soovituslike
õigusaktide poolt?**

magistritöö

Juhendaja: Mario Rosentau

Tartu 2016

Deklaratsioon

Käesolevaga kinnitan, et esitatud töö

Isiku õigus andmete kustutamisele - kas paremini kaitstud siduvate või soovituslike õigusaktide poolt?

on minu isikliku töö tulemus. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, olulised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud. Käesolevat tööd ei ole varem esitatud kusagil mujal.

Kuupäev **19.05.16**

Üliõpilane **Kaisa Kukk**

Lühikokkuvõte (abstract)

Inimeste soov jagada teavet enda elu kohta, seda võimaldatavate meediumite areng, andmebaasidele lihtne ligipääsetavus ja tormiliselt arenenud andmetöötlaste võimalused ning kiirused on tekitanud olukorra, kus sotsiaalvõrgustikke ja avalikke andmebaase kasutades on igapäevase kohta võimalik kokku panna küllaltki üksikasjalik pilt.

Vananenud isikuandmete kaitse reeglid Euroopa Liidus ei ole tehnoloogia arenguga suutnud kaasas käia, mistõttu on tekkinud olukord, kus isiku õigused andmekaitsele ja eraelu puutumatusse ei ole enam igas valdkonnas kaitstud. Üheks selliseks valdkonnaks on isiku tegevus küberruumis.

Töö eesmärgiks oli leida, kuidas andmekaitse reformiga kaasnev isikuandmete üldmäärus, mis jõustub 25.05.2018, erineb hetkel kehtivast direktiivist ning milliseid muudatusi toob see kaasa isiku „õigusele olla unustatud“ ja vaadata, kas antud õigusaktide puhul on tegu *hard* või *soft law*'ga ehk siduva või soovitusliku õigusaktiga ning kumb neist sobib paremini lahendama tänapäeva ühiskonnas tekkinud isikuandmete kaitse probleeme, mis puudutavad isiku „õigust olla unustatud.“

Meetodiks on Kenneth Abbott ja Duncan Snidal poolt loodud süsteem, mille abil analüüsida, kas tegu on siduva või soovitusliku õigusaktiga. Õigusaktide analüüsis kasutan objektiiv-teleoloogilist tõlgendamist, et leida, kuidas nad suhestuvad kehtivate õigusaktide ning väärtustega.

Analüüsist saab järeldada, et mõiste „õigus olla unustatud“ asemel eelistatakse õigust andmete kustutamisele, mis on olemas ka hetkel kehtivas direktiivis. Üldmääruses ei anta andmesubjektile rohkem õiguseid kui oli direktiivis, vaid üldmääruses on lihtsalt laiendatud seadusandluse territoriaalset haldusala.

Sisukord

Lühikokkuvõte (abstract)	3
Sisukord.....	4
Lühendite loetelu.....	5
Sissejuhatus	6
1. Iseolemine ja sellega seonduv	9
2. Õigusnormid.....	20
3. Õigus andmete kustutamisele - analüüs	31
Kokkuvõte	52
Kasutatud kirjandus.....	54
The right to erasure: Is it better protected by hard or soft law?	60

Lühendite loetelu

AKI	Andmekaitse Inspektsioon
EIK	Euroopa Inimõiguste Kohus
KOM	Euroopa Komisjon
EL	Euroopa Liit
EN	Euroopa Nõukogu
IKS	Isikuandmete kaitse seadus
KrMS	Kriminaalmenetluse seadustik
WP29	Artikkel 29 töögrupp

Sissejuhatus

Viimase kahekümne aasta jooksul on toimunud väga kiire tehnoloogia areng, mis on endaga kaasa toonud füüsiliste isikute igapäevaste toimingute kolimise digitaalsesse maailmasse. Isikud saavad nüüd jagada oma elus toimunud sündmusi teistega, kasutada internetis pakutavaid kaubanduse erinevaid võimalusi ning leida mõttekaaslast, kellega arutleda maailma asjade üle. Kõik see jätab maha jälje, mis tol hetkel ei pruugi tunduda oluline. Kui kunagi olid oma lastest tehtud pildid mõeldud näitamiseks ainult oma kodus perele ja sõpradele, siis praeguseks on see toiming kolinud suhtlusvõrgustikesse, kus neid pilte saavad näha kõik, kui ei olda tutvunud võimalustega, kuidas sotsiaalvõrgustikku ligipääsu mittesoovitud isikute eest piirata.

Kui varasemalt noorena öeldud või arvatud mõtted olid peidetud vaid oma päeviku sügavustesse või räägitud lähimatele sõpradele, siin nüüd võib see sama päevik olla digitaalses formaadis kõigile kätte saadav ning sõpradekski loetakse üle maailma asuvaid inimesi, kellega tegelikult ei olda reaalses elus kunagi kohtunud ja tõenäoliselt ei kohtutagi. Kui kogu maailm on lubatud oma koduseinte vahele, siis ei teadvustata endale, et avaldatud informatsiooni võidakse ära kasutada viisil, mis ei olnud internetis avaldamise eesmärgiks. Saab öelda, et küberruumist on saanud kollektiivne mälu, mis ei unusta sinna talletatud informatsiooni ja selle kätte saamine on võimalik kõigile, kes seda vaid soovivad. Kui eelnevalt võis nooruspõlves sooritatud rumaluse kohta kirjutatud artikkel vajuda unustusse raamatukogu arhiivis, siis nüüd on need samad arhiivid kõigile igal ajal kätte saadavad.

See kõik on loonud olukorra, kus informatsiooni hulga ja jagamise võimaluste arenemise tempoga pole kaasas käinud isikuandmete töötlemise ja kaitse kohta käivaid seadused. Seetõttu on tekkinud oht, et isikute põhiõigused jäävad kaitseta, kuna seaduste loomise hetkel ei osatud ette kujutada, kui suured võimalused võivad andmete töötlemiseks tekkida. Eelpool kirjeldatud probleemide lahendamiseks on Euroopa Liidus algatatud andmekaitse reform, mille eesmärk on ühelt poolt kaitsta isikute põhiõigusi eraelu puutumatusel ning isikuandmete kaitsele ning teiselt poolt soodustada isikuandmete vaba liikumist ning aidata kaasa liikmesriikide majanduse tugevdamisele ja lähendamisele siseturul.

Euroopa Liidu *acquis* on väga mahukas ning andmekaitse küsimus on paljudes õigusaktides eraldi välja toodud nagu näiteks Euroopa Liidu lepingus kui ka Euroopa Liidu toimimise lepingus. Nendes on väga olulistena välja toodud isikuandmete kaitse andmete piiriüleste

liikumiste alal. Antud töös toon välja ning analüüsin Euroopa Liidus kehtivaid põhilisi õigusakte, mis seonduvad eraelu kaitsega. Läbivaks probleemiks on see, kuidas Euroopa Liidus kehtiv seadusandlus kaitseb isikute õigust iseolemisele küberruumis uute tehnoloogiate kasutusele võtu raames enne üldmääruse jõustumist 2018.

Töö kirjutamise hetkel kehtib direktiiv ning sellest tulenev isikuandmete kaitse seadus. Üldmäärus jõustub 25.05.2018.

Töö eesmärgiks on uurida, kumb seadusandlik meetod, kas *soft* või *hard law* suudab tagada kõige paremini isiku „õigust olla unustatud“.

Peamised uurimisküsimused:

- Millised on *soft* ja *hard law* definitsioonid?
- Kuidas on tagatud isiku „õigust olla unustatud“ praeguses seadusandluses?
- Millised muudatused kaasnevad üldmääruse kehtima hakkamisega?

Käesoleva töö puhul on tegu teoreetilise võrdlusega kahest integratsioonist tulenevatest terminist: *soft* ja *hard law* ning sellest, kuidas neid teooriaid saab rakendada andmekaitse reformist tulenevatesse seadusandlikesse muudatusesse, mis puudutavad „õigust olla unustatud“.

Lisaks analüüsin ka nende tekstide kohta tehtud Euroopa Kohtu ning Eesti kohtute tõlgendusi. Töös analüüsitud Euroopa Kohtu kohtulahendid valisin nende üldtunnustatud olulisuse tõttu isikuandmete kaitstes. Eesti kohtulahendite puhul, kus otseselt antud töö temaga seonduvad kohtulahendid puuduvad, valisin töös analüüsitud lahendid näitamaks, kui erinevalt saadakse kohtusüsteemis aru Eestis andmekaitsest ja iseolemisest.

Samuti analüüsin, kuidas kohtulahendid on mõjutanud seadusandlust ning asjaolusid, mil määral erinevad Eesti õigusaktid nende aluseks olevatest Euroopa Liidu direktiividest. Selle jaoks töötasin läbi kohtulahendid ning seal viidatud õigusaktide punktid ning võrdlesin, kuidas neid oli tõlgendatud enne ning pärast kohtulahendeid. Juriidikas on tihti vaidluste lahendamisel meetodiks seadusandluse tõlgendamine. Antud töös langes valik objektiiv-teleoloogilisele tõlgendamisele, mis erineb ajaloolisest tõlgendamist selle läbi, et oluline pole mitte see, mida ajalooliselt seaduseandja sellega mõtles, vaid oluline on kehtiv õigus ja väärtussüsteem. Põhjuseks on see, et nii direktiivis kui ka üldmääruses on kasutusel mõisteid ning piiritlusi, mis nõuavad kontekstipõhist tõlgendamist. Samuti on väga oluliseks põhjuseks

asjaolu, et tegu on reformiga, kus ühte tüüpi seadusakt asendatakse teisega (direktiiv otsekohalduva üldmäärusega) ja seetõttu on vaja aru saada, millised muudatused kaasnevad reformiga ning kuidas sealseid eesmärke on võimalik saavutada.

Selleks, et analüüsida, kas tegu on siduva või soovitusliku õigusaktiga, kasutan Kenneth Abbott ja Duncan Snidal poolt loodud süsteemi, mille abil saab vaadelda kummale poole skaalal analüüsitav objekt langeb vastavalt sellele, kuidas ta vastab kolmele kriteeriumile, milleks on reeglite täpsus, kohustus ning delegeerimine kolmandale osapoolle.

Töö on jagatud kolme peatükki, millest esimeses peatükis lahkan iseolemise definitsiooni probleemi. Lisaks annan ülevaate tehnoloogilistest uuendustest, mille tõttu on vaja uuendada andmekaitse seadusandlust Euroopa Liidu mastaabis. Samuti analüüsin, millist Euroopa integratsiooni teooriatel põhinevat siduvate ning soovituslike õigusaktide mõistet kasutada ning kirjeldan ka analüüsiks kasutatavat meetodit. Eesmärgiks on luua teoreetiline aluspõhi, mille põhjal edasi analüüsida teooriatel põhinevaid probleeme.

Teises peatükis kirjeldan olukorda, mis valitseb Euroopa Liidu seadusandluses, mis on seotud küberruumis toimuva eraelu (isikuandmete) kaitsega ajal, millal andmekaitse reform pole veel läbi viidud. Samuti analüüsin Euroopa Kohtu ning Euroopa Inimõiguste Kohtu poolt öeldut nende reeglite osas.

Kolmandas peatükis analüüsin direktiivi ning üldmäärust ja nendes olevaid artikleid, mis seonduvad „õigusega olla unustatud.“ Samuti analüüsin, kas on parem kasutada siduvaid või soovituslike õigusakte saavutamaks üldmääruses välja toodud põhimõtteid. Analüüsile lisaks toon eraldi välja näited, mis iseloomustavad olemasolevaid probleeme ning seetõttu ei järgi tavalist ülesehitust, kus reeglina ei tooda analüüsi poolelt uusi näiteid. Põhjuseks on see, et teksti ning analüüsi mõte tuleksid paremini esile ja lugejal oleks mugav teksti järgida.

Teema on väga asjakohane, kuna Euroopa Liidu Teatajas avaldati üldmääruse tekst 4.mai 2016 ja vastuvõetud tekst erineb sellest, milline oli ettepanek nii struktuuri kui ka sisu poolest, siis ei ole veel jõutud antud teksti veel analüüsida.

1. Iseolemise ja sellega seonduv

1.1 Iseolemise olemus

Kuigi eesti keeles on laialdaselt kasutusel termin privaatsus, siis antud töös kasutan väljendit iseolemise, kuna see kirjeldab mõiste sisu lühidalt ja kindlalt. Alan Westin kirjutas 1967. aastal oma raamatus „*Privacy and Freedom*“, kuidas iseolemise ei ole mitte inimlik nähtus vaid seda esineb ka looma- ja linnuriigis. Westin toob näitena linnud, kes istuvad kõrvuti elektritraadidel, aga neil puudub füüsiline kokkupuude. Samuti kirjutab ta teemal, kuidas inimesed kasutavad igapäevaselt oma instinkte, et määratleda iseolemise ruumi.¹ Esmapilgul võib jääda mulje, et primitiivsetel ühiskondadel pole iseolemise mõistet, kuid neid ühiskondi tuleb vaadelda oma keskkonnas ning mitte võrrelda tänapäeva mõistmisega iseolemisest.²

Terminil iseolemise pole ühtselt ning laialdaselt kasutatavat definitsiooni, kuigi sellega on tegeletud juba 19. sajandist. Judith Jarvis Thomson kirjutab iseolemise kohta, et kõige huvitavam selle mõiste juures on fakt, et kellelgi pole kindlat ja selget arusaama, millega tegu on.³

1890. aastal ilmus ajakirjas „*Harvard Law Review*“ artikkel „*The Right to Privacy*“, mida peetakse USA õigusloomet üheks kõige enam mõjutavamaks tööks iseolemise küsimuse osas. Selles artiklis kasutatakse nii mõistet „*to be let alone*“ (õigus olla jäetud omaette), millest on väljas kasvanud õigus saada unustatud, kui ka käsitletakse eraellu sekkumisena isikliku elu avalikuks tegemist ilma inimese enda nõusolekuta, eriti kui asi puudutab kuulujutte.⁴ Antud artiklis on välja toodud seisukoht, et õigus iseolemisele ei ole absoluutne õigus ning põhjused, millistel juhtudel on riive õigustatud. Seal välja toodud põhimõtted on suuresti kehtivad ka tänapäeval kehtivas seadusandluses nagu näiteks juhtudel kui inimese eraelu puudutaval informatsioonil on seos avaliku huviga.⁵

Ka selles artiklis ei tooda välja iseolemise kohta kindlalt definitsiooni. Järgmine suurem püüdlus seda kontseptsiooni piiritleda ning täpsustada tehti William Prosseri poolt 1960ndal aastal, mis tegelikult kujutas endast eelpool väljatoodud artikli analüüsi. Oma analüüsis leiab Prosser, et võimalik on välja tuua nelja erinevasse harusse kuuluvat delikti. Nendeks

¹Westin, Alan. *Privacy and Freedom*. New York : Ig Publishing, 2015: lk 7-8

²Ibid, lk 13-14

³Thomson, Judith Jarvis. *The Right to Privacy. Philosophical Dimensions of Privacy: An Anthology*. 1984. lk 272

⁴Warren, Samuel D, ja Brandeis Louis D. „The Right to Privacy.“ *Harvard Law Review*, 1890: lk 195-196

⁵Ibid. lk 214

deliktideks on eraasjadesse sekkumine, piinlike eraeluliste faktide avalikustamine, isikust vale kuvandi loomine ning nime või kujutise omastamine.⁶

Kuigi probleemide põhiolemus ei ole ajas muutunud, on tehnoloogia kiire areng, millega on kaasnenud andmete hulga kasv ning ka nende kättesaadavus nii eraisikutele, ettevõtetele kui ka riiklikele institutsioonidele, toonud kaasa kardinaalseid muudatusi sellesse, kuidas inimesed suhtuvad oma eraellu ning selle kaitsmisesse. Nii nagu erinevad suhtumised oma eraelu kaitsmise vajadusse, erinevad ka ekspertide mõtted sellest, millist definitsiooni on vaja terminile iseolemise. Näiteks Helen Nissenbaum leiab, et „Uskumus, et privaatsuse definitsiooni või selgitust on vaja, enne kui on võimalik süstemaatiliselt analüüsida probleeme, võib protsessi segada.“⁷ Lisaks kirjutab ta, et on liiga palju teineteisest erinevaid alasid, kus puututakse kokku eraeluga, ilma, et oleks võimalik kirja panna ühtselt mõistetavat ning toimivat definitsiooni.⁸

Iseolemise sünonüümina kasutatakse sageli terminit „eraelu“, millel ei ole samuti kindlat definitsiooni. Selle kohta on öeldud järgmist: „Eraelu kõige lihtsam definitsioon ongi järgmine: see on inimese õigus määrata oma eraelu piirid ise.“⁹ Sellega ühtib ka EIKi arusaam, mis kinnitab, et ei pea võimalikuks ega vajalikuks anda eraelu mõiste ammendatavat definitsiooni.¹⁰¹¹

Nende „määratlemata õigusmõistete“ ehk mõistete, millel puudub juriidilises mõttes konkreetne definitsioon, hulka kuulub ka mõiste avalik huvi, mida sageli kasutatakse iseolemise kirjeldamiseks ning eelkõige selle piiramiseks.¹² „On vaja arvestada sellega, et era- ja avaliku sfääri eristamine on tinglik ning kokkuleppeline, kuivõrd ka see, mis on erasfäär, on pandud paika üldsuse poolt. Seetõttu on ka neid, kes arvavad, et era- ja avaliku sfääri vahel ei ole mõtet teravat vahet teha.“¹³

⁶ **Prosser, William, L.** „Privacy (A legal analysis).“ *Philosophical Dimensions of Privacy: An Anthology*. Cambridge: Cambridge University Press, 1984 lk 107

⁷ **Nissenbaum, Helen.** *Privacy in Context: Technology, Policy and the Integrity of Social Life*. Stanford: Stanford University Press, 2010 lk 2

⁸ *Ibid.* lk 3

⁹ **Harro-Loit, Halliki.** *Informatsiooniline enesemääramine kui üks teabekeskkonnas toimetuleku võtmekontseptsioonidest* lk 108

¹⁰ **EIK** Niemietz vs. Saksamaa, 1992

¹¹ **EIK** Bensaid vs. Ühendkuningriik, 2001

¹² **Ikkonen, Kadriann.** „Avalik huvi kui määratlemata õigusmõiste.“ *Juridica*, 2005 lk 187

¹³ *Ibid.* lk 193

Kuna kummagi mõiste kohta konkreetseid määratlusi ei ole, siis käesolevas töös kasutan võimalusel seadustes ja kohtulahendites väljatoodud piiranguid ning iseolemise ja eraelu kohta mõtet, et inimese eraelu lõpeb seal, kus teise oma algab. Avaliku huvi puhul kasutan ma piiritlust, et tegu on olukorraga, kus eraelu riivava teabe mitte avaldamise puhul on tagajärjed tuntavad kogu ühiskonnas või piisavalt suure hulga inimeste puhul on märgatav mitteavaldamise mõju.

Antud ülevaates selgub, et iseolemise mõiste pole määratletav ega määratletud ning ka ekspertide arvamused lähevad lahku selles osas, kas on üleüldse vajalik seda teha. Määratlematuse probleem pole mitte ainult akadeemiline ega filosoofiline vaid peegeldub ka seadusandluses ning kohtute otsustes. Kuigi on selge, et inimene, kes tahab tänapäeva ühiskonnast osa saada, peab arvestama, et tema õigust iseolemisele riivatakse rohkemal või vähemal määral, ei tähenda see seda, et on võimalik luua kõigele sobivat mõõdupuud, mille abil mõõta riive ulatust. See on iga inimese isiklik arvamus ning sõltub kohtusse jõudmise puhul kohtuniku tõlgendusest.

Värkvõrk (asjade internet, *Internet of things*)

Külma sõja aegne vajadus informatsiooni vahetada nii teadus- kui ka sõjaväeasutuste vahel pani alguse internetile, mida tol ajal tunti kui ARPAnetti. Sõjast ajendatult oli vajalik luua võrk, mis jääks püsima ka juhul, kui üks ühenduses olevatest arvutitest välja lülitub. Tol ajal ei osanud keegi arvata kui populaarseks saab internet nn tavakasutaja jaoks ning asjaolu, et selle esmaseks kasutuseks ei saa olema teabe jagamine pelgalt teadusasutuste vahel. Viimase paari aastaga on pidevas ühenduses olemine muutunud Läänemaailmas väga oluliseks elu igapäevaseks osaks. Teabe hulk ning teenuste kättesaadavus on inimeste elu muutnud väga palju mugavamaks. Lisaks tavapärastele vahenditele nagu laua- ning sülearvuti, on juurde tekkinud erinevad nutiseadmed, millede internetiga ühenduses olevate seadmete hulk on ületanud inimeste arvu ning prognooside järgi see trend mitte ainult ei jätku vaid ka kasvab.¹⁴

Kui praegu nn traditsioonilise interneti puhul on tegu inimese ning masina omavahelise suhtlusega, siis värkvõrgu puhul on tegu taaskord terminiga, millel pole konkreetset kokkulepitud definitsiooni. Üks võimalus on asjade internetti kirjeldada kui: „... võrgustikkude võrgustikku, mis võimaldab kindlaks teha selle digitaalsed üksused ja

¹⁴Severence, Charles. *Internet History, Technology, and Security*. Loeng, Michigan: University of Michigan, 2014

füüsilised objektid, kas elutud (sealhulgas taimede) või elus (loomade ja inimeste) objektide – otse ja ühetähenduslikult läbi standardiseeritud elektroonilise identifitseerimise süsteemide ja traadita mobiilseadmete kaudu ja seeläbi võimaldada laadida, ladustada, võõrandada ja töödelda andmeid nende kohta ilma katkestusteta füüsilise ja virtuaalse maailma vahel.¹⁵ Kokkuvõtvalt on tegu terminiga, mis kirjeldab seadmete, teenuste ja süsteemide omavahelist suhtlust läbi erinevate tehnoloogiliste vahendite. Tegu pole ühe kindla süsteemiga vaid sinna alla kuuluvad erinevad lahendused, andmekogumise, töötlemise ja jagamise kohta, millede eesmärgiks on inimeste elu lihtsustamine. Samuti võiks värvõrgus näha ka silda, mis ühendab virtuaalmaailma reaalsusega ning on ka ühenduseks sotsiaalses mõttes erinevate ühiskonna kihtide vahel.

Värvõrguga kaasnevad ka probleemid, mida praegu veel ei osata ette näha. Kui varasemalt peeti üheks peamiseks probleemiks asjaolu, et kõikidele seadmetele ning domeenidele ei olnud võimalik leia nimesid ning aadresse, siis praeguste tehnoloogiliste lahenduste puhul saab suureks probleemiks andmete haldamine. Ühenduses olevate seadmete arv on juba ületanud maakeral elavate inimeste arvu ning seda just põhjusel, et rikkamate riikide elanikel on rohkem kui üks nutikas seadeldis inimese kohta vaatamata sellele, et arenevates riikides on hakanud ka internet ja nutiseadmed kiiresti levima. Lisaks tekib probleem ka selles, milliseid andmeid seadeldised omavahel vahetama hakkavad võrreldes sellega, mida vahetavad praegu nn traditsioonilises internetis masin ja inimene, kus inimene annab käsu ja masin täidab. Asjade interneti puhul on iseloomustavaks, et seadeldised annavad omavahel käsklusi, mille täitmiseks peavad olema täidetud teatud kriteeriumid. Kui käesoleval ajal toimib arvuti reastades käske ning neid siis selles järjekorras täites, siis asjade interneti puhul tekib vajadus paralleelse süsteemi järgi, kus arvuti on võimeline tegema mitu protsessi korraga.¹⁶

Kuigi väga palju arendusalaseid ettepanekuid ning probleemide reaalselt lahendamist tuleb praegu kas MTÜde või tehnoloogiafirmade poolt, on ka Euroopa Liit asunud otsima lahendusi. Üheks takistuseks ELis on liikmesriikide sisesed seadused, mis ei ole riigiti omavahel kooskõlas. Selleks asus EL looma digitaalset ühisturgu, mille eesmärgiks on luua virtuaalmaailmas samamoodi toimiv ühtne turg nagu seda on reaalses maailmas. Hetkel on põhilisteks probleemideks liikmesriikide poolt loodud seadusandlused, mida on vaja

¹⁵ **Benghozi, Pierre-Jean, Sylvian Bureau, ja Francoise Massit-Folléa.** *The Internet of Things*. Pariis: Éditions de la Maison des sciences de l'homme, 2012 lk 91-93

¹⁶ **DaCosta, Francis.** *Rethinking the Internet of Things: A Scalable Approach to Connecting Everything*. California: Apress Open, 2013.

ühtlustada ning asjaolu, et väljaspool ELi tulevaid firmasid ei pandaks ebasoodsasse olukorda.¹⁷

Uus andmekaitse reform toob praeguse kehtiva direktiivi asemel üldmääruse, mille puhul pole teada, kuidas see mõjutama hakkab siseriiklikku seadusandlust.¹⁸ Samuti ei suuda eksperdid kokku leppida, kas on vaja karmimaid või leebemaid reegleid, et tagada isikuandmete kaitse kiirelt areneva tehnoloogia raames.^{19 20}

EL on ka uurinud asjade interneti olemust ning selle potentsiaalseid mõjusid ühiskonnale. Üheks ELi poolt loodud organisatsiooniks on Alliance for Internet of Things Innovation (AIOTI), mille eesmärgiks on aidata asjade internetiga tegelevatel organisatsioonidel luua võrgustikku, mis aitaks neil organisatsioonidel leida õiged partnerid ning töövahendid. Loodetakse, et sealt tulenevad ideed, standardid ning loodavad tooted ja teenused kanduksid ülekandeeffekti abil edasi ka teistesse majandus ning tööstusharudesse.²¹

1.2 Suurandmed (*big data*)

Tänapäevases maailmas on väga oluline roll täita internetil. Üks väljend, mida kasutatakse interneti keskkonna kohta, on küberruum. Esimest korda kasutati mõistet *cyberspace* 1982.aastal Ameerika-Kanada autori William Gibson poolt. Gibson kasutas seda terminit ka varem, aga laiemalt sai see tuntuks tema raamatus „*Necromancer*“. Eesti keeles saab seda sõna defineerida kui digitaalset keskkonda, kus inimesed ja programmid eksisteerivad ning suhtlevad omavahel.²² See on loonud inimestele võimaluse väga kiireks suhtluseks üksteisega ja lihtsustanud informatsiooni jagamist. Suure populaarsuse tõttu on suurenenud väga kiiresti informatsiooni hulk, mida on vaja hallata ning läbi töötada.

¹⁷ **Protecting Privacy While Maintaining Global Trade and Security Requires Flexible Solutions 1.** *European Digital Rights (EDRI)*. 2013. http://edri.org/files/us_position_20130114.pdf

¹⁸ **Isikuandmete kaitse üldmäärus** <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-5419-2016-INIT/en/pdf>

¹⁹ AKI Andmekaitse Inspektsioon Euroopa Komisjoni algatatud andmekaitsereformist, 2012

²⁰ Artikkel 29 töögrupp (2014) Statement on Statement of the WP29 on the impact of the development of big data on the protection of individuals with regard to the processing of their personal data in the EU http://ec.europa.eu/justice/data-protection/article-29/documentation/opinion-recommendation/files/2014/wp221_en.pdf

²¹ **European Commission:** The Alliance of Internet of Things Innovation. 2016. <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/alliance-internet-things-innovation-aioti> (kasutatud 09. 04 2016. a.).

²² **Eesti keele õigusterminid.** <http://mt.legaltext.ee/esterm/concept.asp?conceptID=40355&term=k%FCberruum> (kasutatud 09. 04 2016. a.).

Kuigi mõistel suurandmed on mitmeid erinevaid tõlgendusi ning definitsioone on põhimõtteliselt tegu ülisuurte digitaalsete andmebaaside ja informatsiooni hulgaga, mida on traditsiooniliste meetoditega võimatu hallata või analüüsida.²³

Seadusandlikul poolel on tekkinud kaks erinevat arvamust suurandmete osas. Ühelt poolt arvatakse, et pole vaja uus regulatsioon kuna tegelikult on kõik andmeliigid, mida suurandmed hõlmavad, juba regulatsioonidesse sisse kirjutatud.²⁴ Endine ELi andmekaitseinspektor Peter Hustinx on aga vastupidisel arvamusel ning väidab, et suurandmete valguses ei ole ELi andmekaitse seadused ajaga kaasa käinud. Ta toob veel välja, et probleem on ka selles, et poliitika kujundajatel puudub tihe läbikäimine nendega, keda tehtavad seadused kõige rohkem mõjutavad.²⁵

Suuremal jaol on sellisest informatsioonist, mida isikud küberruumis jagavad, huvitatud just erafirmad, kes selle pealt raha teenivad, kuid on ka näiteks riigiorganite huvides vaja teada, mis informatsiooni isikud jagavad. Riigiorganite poolse järelevalve eesmärk on läbi seadusliku jälitustegevuse jälgida kohti, tegusid ning informatsiooni liikumist, et kaitsta oma kodanikke, mis on riigis üks olulisemaid eesmärke. Korrakaitse seaduses on järgmine definitsioon: „Riiklik järelevalve on korrakaitseorgani tegevuse eesmärgiga ennetada ohtu, selgitada see välja ja tõrjuda või kõrvaldada korrarikkumine.“²⁶

Jälitustegevus on väga kindlalt määratletud KrMS 3.peatükis „Jälitustoimingud“ ning on defineeritud järgnevalt: „Jälitustoiming on isikuandmete töötlemine seaduses sätestatud ülesande täitmiseks eesmärgiga varjata andmete töötlemise fakti ja sisu andmesubjekti eest.“²⁷

1.3 Meetod

Käesoleva töö puhul on tegu teoreetilise võrdlusega kahest integratsioonist tulenevatest terminitest: *soft* ja *hard law* ning sellest, kuidas neid teooriaid saab rakendada andmekaitse

²³ **Artikkel 29 töögrupp.** „Statement on Statement of the WP29 on the impact of the development of big data on the protection of individuals with regard to the processing of their personal data in the EU. 2014.

http://ec.europa.eu/justice/data-protection/article-29/documentation/opinion-recommendation/files/2014/wp221_en.pdf (kasutatud 09. 04 2016. a.) lk 35

²⁴ Ibid.

²⁵ **Hustinx, Peter.** *Privacy and competitiveness in the age of big data.* 2014. http://europa.eu/rapid/press-release_EDPS-14-6_en.htm (kasutatud 09. 04 2016. a.)

²⁶ Korrakaitse seadus RT I, 23.03.2015, 207; § 2 lg 4

²⁷ **Kriminaalmenetluse seadustik** RT I, 06.01.2016, 19; § 1261 lg 1

reformist tulenevatesse seadusandlikesse muudatusesse, mis puudutavad „õigust olla unustatud“. Käesolevas töös kasutan ma integratsiooniteooriatest tulenevat kirjeldust ning vaadet sellele, mis on *soft* ja *hard law*, mitte juriidilist, kus on piir palju konkreetsem

Lisaks analüüsin ka nende tekstide kohta tehtud Euroopa Kohtu ning Eesti kohtute tõlgendusi. Töös analüüsitud Euroopa Kohtu kohtulahendid valisin nende üldtunnustatud olulisuse tõttu isikuandmete kaitses. Eesti kohtulahendite puhul, kus otseselt antud töö teemaga ei ole veel kohtulahendeid, valisin töös analüüsitud lahendid näitamaks, kui erinevalt saadakse kohtusüsteemis aru Eestis andmekaitsest ja isolemisest.

Samuti analüüsin, kuidas kohtulahendid on mõjutanud seadusandlust ning seda, mis määral erinevad Eesti õigusaktid nende aluseks olevatest Euroopa Liidu direktiividest. Selle jaoks töötasin läbi kohtulahendid ning seal viidatud õigusaktide punktid ning võrdlesin, kuidas neid oli tõlgendatud enne ning pärast kohtulahendeid.

Töös kasutan objektiiv-teleoloogilist tõlgendamist, mis erineb ajaloolisest tõlgendamist selle läbi, et oluline pole mitte see, mida ajalooliselt seaduseandja sellega mõtles vaid kehtiv õigus ja väärtussüsteem.²⁸ Põhjuseks on see, et isolemine ja sellega seotud mõisted nagu avalik huvi on määratlemata õigusmõiste, mille kasutamisel kaasneb tõlgendamine. Lisaks on antud reformi puhul tegu ühte tüüpi seadusakti asendamisega teisega (direktiiv otsekohalduva üldmäärusega) ja seetõttu on vaja aru saada, kuidas üldmääruses väljatoodud eesmärgid sobituvad kehtivasse õigussüsteemi ning asjaolu, milliseid muudatusi see endaga kaasa toob.

Selleks, et analüüsida, kas üks või teine seaduse punkt või seadusandlik vahend kuulub *soft* või *hard law* alla, kasutan Kenneth Abbott ja Duncan Snidal loonud süsteemi, mille abil saab vaadelda kummale poole skaalal analüüsitav objekt langeb vastavalt sellele, kuidas ta vastab kolmele kriteeriumile, milleks on reeglite täpsus, kohustus ning delegeerimine kolmandale osapoolele.²⁹

1.4 *Hard* ja *soft law*

Antud töös asendan *hard law* termini eesti keelse terminiga siduv õigusakt ning *soft law* terminiga soovituslik õigusakt. Minu arvates kirjeldavad eesti keelsed terminid antud mõistete sisu palju konkreetsemalt ning põhjalikumalt, kuna nad kajastavad täpselt, milliseid

²⁸ Narits, Raul. Õiguse entsüklopeedia. Tallinn: Juura, 2007. lk 157

²⁹ Abbott, Kenneth W., ja Duncan Snidal. „Hard and Soft Law in International Governance.“ International Organization, 2009: lk 421-422

seadusandlikke meetodeid nad kirjeldavad. Sellele vaatamata leian, et mõlema puhul tulenevad erinevatest teooriatest nüansid, mida selguse huvides on vajalik välja tuua ning analüüsida. Selles töös kasutan neid termineid laiemalt kui on tavapärane ELi alguslepingutes välja toodud eristus, mis on siduvad (määrus, direktiiv, otsus) ning soovituslikud õigusaktid (soovitus, arvamus).

Üldiselt saab öelda, et siduvad õigusaktid on need, mis annavad liikmesriikidele õigused, millega ka kaasnevad kohustused ning soovituslikud õigusaktid on need, mille täitmine ei ole liikmesriikidele kohustuslikud, aga mille täitmisel saavad nad kokkulepitud kasu.

Samuti kasutan ma antud termineid kirjeldamaks ELi seadusandlust ning mitte riikide vahelisi rahvusvahelisi lepinguid, nagu on tavapäraselt kombeks. Kuna ELi puhul pole tegu riigiga, siis saab seadusandlust, mis on mõeldud liikmesriikidele täitmiseks, tõlgendada kui rahvusvahelisi lepinguid. Eriti kui seadusandlus toetub ELi lepingu ja toimimise lepingule.

1.4.1 Definiitsioon

Mõlema termini puhul erinevad definiitsioonid integratsiooni teooriates vastavalt sellele, kui oluliseks peetakse seadusandlike viiside erinevustamist. Kui võrrelda definiitsioone mitte integratsiooniteooriate lõikes vaid üleüldisemates sotsiaalteaduslikes kogumites, kooruvad välja kolm järgmist suunda. **Positivism** tekkis vastukaaluks filosoofialt uurimisvaldkonnad ära võtnud teadusele nagu me seda tänapäeval näeme, näiteks keemia ja füüsika. See on idee, et teadus ei kujuta endast mitte ainult täppisteadust, vaid sinna hulka kuuluvad eetika, poliitika ning muud viisid, kuidas inimekäitumist saab vaadelda ning analüüsida.³⁰ Sinna hulka kuuluvad näiteks valitsustevaheline teooria ning neo-funktsionalism.

Positivistlikust vaatepunktist on erinevus siduvate ja soovituslike õigusaktide vahel lihtne, erinevus sõltub sellest, kas tegu on siduva aktiga või mitte ning sellest, kas aktiga kaasnevad juriidilised kohustused. Lahku lähevad arvamused selles osas, kas soovituslikud õigusaktid on üldse juriidiline termin, millel on sisu, kuna juriidilisest vaatepunktist on seadus nangunii siduv. Saab öelda, et soovituslik õigusakt on kodeeritud instrument, mis on avalikustatud läbi institutsionaalse protsessi, mille eesmärgiks on avaldada survet, isegi kui antud instrument ei ole formaalselt juriidiliselt siduv.³¹

³⁰ Meos, Indrek. Filosoofia sõnaraamat. Tallinn: Koolibri, 2002. lk 204

³¹ Shaffer, Gregory C, ja Mark A Pollack. „Hard and Soft Law: What Have We Learned?“ International Law and International Relations: Insights from Interdisciplinary Scholarship, 12 2012. a lk 2

Konstruktivismi puhul, eriti sotsiaalse konstruktivismi korral, on tegu vaatega, kus traditsioonilisest kategooriatest nagu ratsionalism ja refleksionism, ei piisa, et tänapäeval toimivat rahvusvahelist riikide ning institutsioonide omavahelist suhtlust seletada.³² Sellest lähtuvalt leiavad konstruktivistid, et aktide liigitamine lihtsalt siduvateks või soovituslikeks on liiga piirav ning ei ühildu nende vaatega, et seadusandlus on osa ühiskonna omavahelisest suhtlusest.³³

Ratsionalism on usk, et läbi loogika ning inimhõimuse on võimalik kirjeldada ning aru saada maailma toimimisest. Sinna alla kuuluvad näiteks liberalism ning realism.³⁴ Empirismi fookuses on hoopis tõlgendused ehk inimene omandab teadmised elus läbi kogemuste ning tal pole kaasasündinud teadmisi.³⁵

Eraldi on ka välja toodud sotsiaal konstruktivism, mille mõte on selles, et ei ratsionalism kui ka refleksionism ei suuda täielikult kirjeldada, kuidas rahvusvaheline süsteem toimib. Eesmärgiks on anda sotsiaalsele reaalsusele koht teooriates.³⁶

Konstruktivistide jaoks ei ole võimalik kogu seadusandlust lihtsalt siduvateks ning soovituslikeks jagada kuna nende jaoks on nii kohtusüsteem kui ka seadusandlus üks osa sotsiaalsest suhtlusest. Lisaks näevad nad soovituslike õigusaktide puhul mitte nii väga teadlikku valikut sellist õigusakti luua, vaid pigem on tegu ajapikku kogunenud tavade ning arusaamiste kirja panekuna.³⁷

Ratsionaalne institutsionalism või siis ratsionaalsete otsuste institutsionalism on teooria, mis kirjeldab, kuidas tegutsejad üritavad saavutada oma isiklike eesmärgid institutsioonides kokku lepitud reeglite kontekstis. Põhiliseks uurimisobjektiks on see, millised tegutsejate eelistused integratsiooni protsessis muutuvad instituutide reeglite tõttu.³⁸

Antud juhul leiavad teadlased, et võrreldes siseriiklike seadustega on kõik rahvusvahelised aktid iseloomult pigem soovituslikud. Erinevalt eelnevast kahest, kus on siduvate ja soovituslike õigusaktide vahest räägitud üldiselt ning kirjeldavalt, siis ratsionaalse institutsionalismi puhul on kaks teadlast, Kenneth Abbott ja Duncan Snidal, loonud süsteemi,

³² **Rosamond, Ben.** „New Theories of Integration.“ European Union Politics, 2006: 117-136 lk 130

³³ **Shaffer, Pollack.** lk 2

³⁴ **Meos** lk 219

³⁵ *ibid.* lk 59-60

³⁶ **Rosamond** lk 131

³⁷ **Shaffer, Pollack.** lk 3

³⁸ *ibid.*

kuidas on võimalik hinnata seda, kas tegu on siduva või soovitusliku seadusaktiga. Hindamiseks analüüsitakse, kuidas vastav seadusakt vastab kolmele kriteeriumile, milledeks on reeglite täpsus, kohustus ning delegeerimine kolmandale osapoolle, kes langetab otsuseid. Nende kriteeriumite järgi on siduvad õigusaktid need, millel on väga täpsed reeglid, millega kaasnevad kohustused ning millede täitmist kontrollib selleks otstarbeks loodud organ ja soovituslikud õigusaktid need, mille haare on ühes või rohkemas punktis nõrgestatud.³⁹

Inglise keeles on süsteemi märkideks kasutatud tähti *O*, *P* ning *D*, mille tähendus on vastavalt *obligation*, *precision* ja *delegation*. Antud töös kasutan ma nende eesti keelseid vasteid ehk kohustus (K), täpsus (T) ning delegeerimine (D) Õigusaktide siduvust näitavad tähtede suurus, kus suured tähed (K,T,D) näitavad suurt sidusust ning väikesed tähed (k,t,d), et on tegu on keskmise sidususega ning madalaid tasemeid näitab tähtede asemel olev sidekriips (-).⁴⁰

Leian, et käesoleva töö kontekstis on see tõlgendus kõige parem kuna ei ole kindlaid piire tõmmatud siduvate ja soovituslike õigusaktide vahel. Samamoodi nagu ei ole võimalik tõmmata kindlat piiri õigusele iseolemisele ja andmetekaitsele ning õigusele sõnavabadusele ning avalikule huvile. Kuna antud töös kasutan sama definitsiooni, sest leian, et oluline on see, kuidas meetodeid kasutatakse reaalses elus ning mitte see, mida nad teoreetiliselt peaksid tegema, siis toon ka välja kriitika, mis selle tõlgenduse kohta on välja toodud. Samuti nõustun, et antud kontekstis ei ole vahe siduvate ning soovituslike õigusaktide vahel selgesti nähtav ning võib tugevalt erineda sõltuvalt tõlgendustest.

Üheks suureks kriitikaks on see, et kuigi on välja toodud, kas mingi kriteerium on nn tugevamalt või nõrgemalt esindatud, ei ole eristatud kriteeriumite olulisust võrreldes üksteisega. Kõik kolm on võrdse tähtsusega. Näiteks seadus, mis on väga täpsete suuniste (T) ning kohustustega (K), aga nõrga delegeerimisega (-) asub skaalal samas kohas (T,K,-), kus seadus, mis on täpsete suuniste (T) ja tugeva delegeerimine (D), aga nõrkade kohustusega (-) ehk (T,-,D). Samas leian, et käesoleva töö kontekstis, kus analüüsi all on mõisted, millel puuduvad konkreetsed tähendused ning mõisted, mis suuresti sõltuvad tõlgendusest ning kontekstist, siis ei ole vaja luua täpsemaid kriteeriumeid, mille abil neid analüüsida. Näiteks delegeerimise punkti puhul kasutan kõrge sidususe jaoks kriteeriumit, kas institutsioonil on administratiivne võim või ei ole, ega hakka arvesse võtma kui suure ning laiali ulatuva võimuga on tegu.

³⁹ Abbott, Snidal lk 421-422.

⁴⁰ Ibid. lk 424

Kuigi antud meetod on mõeldud hindamaks rahvusvahelisi lepinguid, kus üldiselt puudub kontrollorgan, milleks ELis on Euroopa Kohus, siis leian, et samad kriteeriumid üldiselt kehtivad ELi seadusandlusele ning seetõttu saab seda meetodit kasutada direktiivi ning määruse hindamiseks. Samuti on see hea võimalus vaadelda, kuidas kumbki õigusakt suhestub laiemale ELi arenguga.

2. Õigusnormid

2.1 Andmekaitse õiguslik reeglistik

Euroopa Liidu *acquis* on väga mahukas ning andmekaitse küsimus on paljudes õigusaktides välja toodud nagu näiteks Euroopa Liidu lepingus kui ka Euroopa Liidu toimimise lepingus. Nendes on väga olulistena välja toodud isikuandmete kaitse piiriüleste liikumiste alal.⁴¹ Käesolevas töös toon välja ning analüüsin põhilisi õigusakte Euroopa Liidus, mis seonduvad eraelu kaitsega ning millistel juhtudel on riigiorganitel õigus inimeste eraellu sekkuda. Läbivaks probleemiks on see, kuidas praegune seadusandlus Euroopa Liidus, enne andmekaitse reformi läbiviimist, kaitseb isikute õigust iseolemisele küberruumis uute tehnoloogiate kasutusele võtu raames.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 95/46/EÜ üksikisikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise kohta

Direktiivi vastu võtmise eesmärk oli erinevate liikmesriikide poolt vastu võetud andmekaitse seaduste harmoniseerimine, kuna selleks hetkeks erinesid suuresti liikmesriikides kehtivad siseriiklikud seadused, mis puudutasid isikuandmete kaitset. Nimetatud direktiivi riiklikusse seadusandlusesse ületoomisel ei ole palju tõlgendamisruumi jätud. Samuti kehtib antud direktiiv lisaks Euroopa Liidu liikmesriikidele ka Euroopa Majanduspiirkonna liikmesriikides. Lisaks on Euroopa Kohtul õigus teha otsuseid selle üle, kuidas ning kas liikmesriigid on antud direktiivi rakendanud korrektselt ning õigeaegselt.⁴²

Direktiiv põhineb osalt EN konventsioonis 108 väljatoodud põhimõtetel,⁴³ kuid lisab nendele vahendeid, mis aitavad neid põhimõtteid ellu viia nagu näiteks järelevalve asutuse loomine.⁴⁴ Antud direktiivi mõte seisneb selles, et iga inimese õigus iseolemisele on kaitstud. See aga ei tähenda, et igasugune isikuandmete kasutus oleks keelatud näiteks kommertslikel eesmärkidel või riigi jaoks vajalike protseduuride läbiviimise jaoks.

⁴¹ **Euroopa Liidu leping** (konsolideeritud versioon) artiklid 16 ja 39.

⁴² **Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet**. Euroopa andmekaitseõiguse käsiraamat. Luxembourg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2015. lk 18-19

⁴³ **Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 95/46/EÜ**; 11

⁴⁴ *Ibid.* artikkel 28

Direktiivi probleem seisneb selles, et 1995. aastal, kui direktiiv vastu võeti, ei osatud ette näha, milliseks kujuneb tänapäeva maailmas suhtlus ning kui suurel hulgal informatsiooni on vaja läbi töödelda. Samuti ei osatud ette näha, kuidas kaitsta inimesi ohtude eest, mis võivad kaasneda küberruumis informatsiooni jagamisega. Sellest sõltuvalt on liikmesriigid teinud oma seadused, mis on loonud olukorra, kus seadusandlus erineb liikmesriigiti ning praeguses tehnoloogiamailmas, kus programmid ning teenused ületavad riigipiire, on uuesti tekkinud vajadus harmoniseerimise järele.

Kuigi direktiivis pole konkreetselt välja toodud punkti, mis annaks isikule „ õiguse olla unustatud“ on seal välja toodud „Õigus tutvuda andmetega“, milles sätestatakse: *“ võimalust vastavalt vajadusele parandada, kustutada või sulgeda need andmed, mille töötlemine ei vasta käesoleva direktiivi sätetele, eelkõige seetõttu, et andmed on ebatäielikud või ebaõiged;*“⁴⁵

Määrus üksikisikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus)

2010 aastal avaldas Euroopa Komisjon teatise nimega „Terviklik lähenemisviis isikuandmete kaitsele Euroopa Liidus“. Teatises toodi välja järgnevad puudujäägid, mida praegune direktiiv ei kata. Need on uute tehnoloogiate mõju, andmekaitse siseturumõõtme laiendamine, üleilmastumine ja rahvusvahelise andmeedastuse täiustamine, andmekaitse-eeskirjade tõhusa täitmise tagamiseks vajaliku institutsioonilise struktuuri tugevdamine, andmekaitsealase õigusraamistiku sidususe suurendamine.⁴⁶

Sellele järgnes 2012. aastal Euroopa Komisjonilt isikuandmete kaitse üldmääruse eelnõu ning kriminaal- ja politseivaldkonna isikuandmete kaitse direktiivi eelnõu.⁴⁷

Üheks suureks andmekaitse reformi eesmärgiks on tugevdada üksikisikute õigusi, tagada igas olukorras üksikisikutele asjakohane kaitse, suurendada andmesubjektide jaoks läbipaistvust, tõhustada kontrolli enda kohta kogutud andmete üle, suurendada teadlikkust, tagada teadlik ja vabatahtlik nõusolek, kaitsta delikaatseid andmeid ja tõhustada õiguskaitsevahendeid ja sanktsioone. Ning täpsemalt on isikuandmete kaitse üldmääruses toodud eesmärgiks: „...

⁴⁵ Ibid. Artikkel 12 b

⁴⁶ Euroopa Komisjon. Teatis. Terviklik lähenemisviis isikuandmete kaitsele Euroopa Liidus, 2010. lk 3-4

⁴⁷ Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu üldmäärus üksikisikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus)

<http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?f=ST+5853+2012+INIT&l=et>

aidata kaasa vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneva ala ning majandusliidu saavutamisele, majanduslikule ja sotsiaalsele arengule, riikide majanduse tugevdamisele ja lähendamisele siseturul ning füüsiliste isikute heaolule.“⁴⁸

Kõige suurem muudatus, mis kaasneb andmekaitse reformiga seisneb selles, et kehtivad direktiivid asendatakse otsekohalduva üldmäärusega, mille eesmärgiks on kehtestada igas ELi liikmesriigis samad reeglid, mis oleksid võimelised kaasas käima tulevase tehnoloogia arenguga ehk olenemata tuleviku muudatustest, oleks isikute õigused kaitstud. Sellega kaasneb ka segadus selle ümber, kuidas direktiivi asendamine määrusega hakkab mõjutama liikmesriikide siseriiklikku seadusandlust, kuna hetkel on kõikidel liikmesriikidel vastu võetud andmekaitset reguleerivad seadused.

Ettepaneku arutelul tekkis ka küsimus selle üles, et kuidas suhestub üldmäärus kehtiva või potentsiaalsete sektori spetsiifiliste ELi seadusandlusega nagu näiteks eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitlev direktiiv 2002/58/EÜ, nagu kirjutab Waltraut Kotschy oma üldmääruse ettepaneku analüüsis, kus ta toob välja mitmeid teisi arutelu punkte, millele üldmääruse ettepanek ei paku piisavat lahendust. Nagu näiteks, kuidas hakkab üldmäärus mõjutama kehtivat liikmesriikide siseriiklikku õigust; kuidas peab tõlgendama andmesubjekti poolt antavat nõusolekut, kas see peab olema kindlasõnaline või ei; kui täpseid reegleid on vaja edasise isikuandmete töötlemise puhul; ning millisel määral suudab üldmäärus kaitsta nn isiklikuks kasutuseks olevate andmete töötlemist, mis direktiivi mõjualasse ei kuulu, aga mis tehnoloogiliste vahendite arengu tõttu on väljunud varasemast kodusest kasutusest.⁴⁹

2.2 Euroopa Kohus

Väga oluline roll Euroopa Liidu reeglistiku täitmisel on Euroopa Kohtul. Üheks viisiks, kuidas Euroopa Kohus eelpoolnimetatud reeglistikku tõlgendab, on eelotsusetaotlus. „Eelotsusetaotlus on Euroopa Liidu õiguse põhimehhanism, mille eesmärk on anda liikmesriikide kohtutele vahend, mille kaudu tagada selle õiguse ühetaoline tõlgendamine ja kohaldamine liidus“⁵⁰

⁴⁸Üksikisikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus)

⁴⁹**Kotschy, Waltraut.** „The proposal for new General Data Protection Regulation-problems solved?“ Oxford Journal. 2014. <http://idpl.oxfordjournals.org/content/4/4/274.full> (kasutatud 16. 04 2016. a.).

⁵⁰**Euroopa Kohus.** Soovitused. Siseriiklike kohtutele eelotsuse taotlemiseks (2012/C 338/01) [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012H1106\(01\)&from=ET](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012H1106(01)&from=ET)

Bodil Lindqvist vs Åklagarkammaren i Jönköping C-101/01 Kohtuasi C-101/01

Bodil Lindqvist vs Åklagarkammaren i Jönköping 2003. aastast, mis käsitles eraisikute poolt internetti üles riputatud informatsiooni, mis antud juhul tähendas ühe naise poolt hallatavat internetilehekülge, kuhu ta lisas oma sõpruskonna jaoks lihtsalt kättesaadavat informatsiooni, mille hulgas olid nimed, telefoninumbrid ning ka ühel juhul meditsiiniline olukord.⁵¹ Probleemiks oli see, et direktiivi üle võtmisel ei oldud täpsustatud, millistel alustel võib eraisik teise eraisiku kohta informatsiooni internetis levitada. Rootsi valitsus leidis direktiivi üle võtmise ajal, et kui eraisik paneb andmeid internetti üles, siis see enam ei ole isiklikuks tarbeks mõeldud informatsioon.⁵² Põhjuseks, miks seda kohtuotsust nii oluliseks peetakse on see, et kohus otsustas, et internetileheküljel andmete avaldamise puhul on tegu automaatse isikuandmete töötlemisega ning selle tõttu kuulub see direktiivi 95/46/EÜ mõju alla.⁵³ Kuna antud juhul ei olnud üles pandud andmete puhul tegu ainult isiklikuks ega riigi julgeoleku tarbeks mõeldud informatsiooniga, siis seetõttu kehtis neile direktiiv 95/46/EÜ.⁵⁴

Lisaks tõi kohus välja ka argumendid, et direktiivi sätted on üldised kuna need peavad reguleerima väga palju erinevaid olukordi ning seetõttu ongi liikmesriikidele jäetud üksikasjade üle otsustamiseks ruumi.⁵⁵

Antud kohtuasja saab ka lugeda kui esimest, mis puudutas „suurandmete“ töötlemist ning riigipoolset järelevalvet, kuna tegu ei olnud mitte andmesubjekti kaebusega, mille alusel ta kohtu alla anti, vaid riigipoolse järelevalveorgani poolse käiguga. Märkimisväärne on asjaolu, et pärast inimeste kaebust andmehaldajale, võeti vastavate inimeste kohta käiv informatsioon maha.

College van burgemeester en wethouders van Rotterdam v M. E. E. Rijkeboer (C-553/07)

Nimetatud eelotsusetaotluse eesmärk oli küsida, kas liikmesriigi seadusega võib seada konkreetseid tähtaegu, mida andmekaitse direktiivis, antud juhul artiklis 12, ei ole. Antud juhul oli piiratud artiklis 12 välja toodud õigust isikul tutvuda tema kohta kogutud andmetega ning

⁵¹Euroopa Kohus C-101/01 Bodil Lindqvist v Åklagarkammaren i20 Jönköping punkt 13, 2003 punkt 13

⁵²Ibid. punkt 31

⁵³Ibid. punkt 23

⁵⁴Ibid. punkt 33

⁵⁵Ibid. punkt 83

sellega, kellele need andmed edastatud olid taotlusele eelnenud aasta jooksul.⁵⁶ Euroopa Kohus oli eelnevalt Lindqvisti C-101/01 kohtuasjas välja toonud, et andmekaitse direktiiv on üldine ning liikmesriikidele on jäetud võimalus määrata üksikasjad.⁵⁷ Samas märkis kohus, et see võimalus ei ole piiramata.⁵⁸ Kohus märkis, et väga oluline on leida tasakaal andmesubjekti õigustega ehk antud juhul õigusega tutvuda enda andmetega ning koormusega, mis sellise teabe säilitamine vastutavale töötlejale kaasa toob. Kõike seda arvesse võttes leidis kohus, et ühe aasta piirang ei ole piisav ning on õigustatud ainult juhul kui nende andmete säilitamine loob liigse koorma vastutava töötaja jaoks. Selleks on aga vaja siseriiklikul kohtul läbi viia vastav kontroll.⁵⁹

Google Spain SL, Google Inc. vs Agencia Española de Protección de Datos(AEPD), Mario Costeja González (C131/12)

Eelnevale kohtuasjale toetub ka 2014. aastast pärit C131/12 Google Spain SL, Google Inc. vs Agencia Española de Protección de Datos (AEPD), Mario Costeja González, millele viidatakse kui „õigus olla unustatud“ kohtuotsusele. Antud kohtuasja puhul oli keskseks küsimuseks direktiiv 95/46/EÜ artikkel 12 punkt B „Liikmesriigid tagavad, et igal andmesubjektil on õigus nõuda vastutavalt töötlejalt: [...]võimalust vastavalt vajadusele parandada, kustutada või sulgeda need andmed, mille töötlemine ei vasta käesoleva direktiivi sätetele, eelkõige seetõttu, et andmed on ebatäielikud või ebaõiged.“⁶⁰ Kohtuasja sisuks oli, et Mario Costeja González esitas Hispaania andmekaitse inspeksioonile (AEPD) palve, et ajaleht Vanguardia Ediciones SL ja Google Spain SL, Google Inc. eemaldaksid tema kohta käiva artikli, mis oli 1998. aastal avaldatud ning mille sisuks oli tema võlgade katteks maha müüdud maja kuulutus.⁶¹ Inspeksioon leidis, et ajalehel oli seaduslik põhjus artikkel avaldada ning sellel juhul palve lükatakse tagasi.⁶² Otsingumootorite haldajate Google Spain SL ning Google Inc. puhul leidis inspeksioon, et otsingumootorid on direktiivi 95/46/EÜ haldusalas.

⁵⁶Euroopa Kohus C 553/07 College van burgemeester en wethouders van Rotterdam vs M. E. E. Rijkeboer, 2009 punkt 33

⁵⁷Euroopa Kohus C-101/01 Bodil Lindqvist v Åklagarkammaren i20 Jönköping punkt 13, 2003 punkt 83

⁵⁸Euroopa Kohus C 553/07 punkt 56

⁵⁹Ibid.70

⁶⁰Google Spain SL, Google Inc. vs Agencia Española de Protección de Datos(AEPD), Mario Costeja González C 131/12 punkt 12

⁶¹Ibid. punktid 14-15

⁶²Ibid. punkt 16

Kuna tegu on andmetöötlejatega, siis on neil kohustus andmed eemaldada või piirata ligipääsu ilma, et veebileheküljelt endalt informatsiooni eemaldatakse.⁶³

Kohus nõustus sellega, et otsingumootorite puhul on tegu andmetöötlejatega ning seetõttu on direktiivi 95/46/EÜ haldusalas.⁶⁴ Lisaks veel leidis kohus, et kuigi otsene otsingumootori haldaja Google Inc. on registreeritud USAs ning Google Spain SL on registreeritud Hispaanias ning tegeleb ainult reklaami müügiga, kehtib siiski Euroopa Liidu seadusandlus mõlemale.⁶⁵ Seoses direktiivi 95/46/EÜ artikkel 12 punkt B leidis kohus, et kuigi avaldamise ajal võis informatsioon ajakohane olla, kuid kui aja möödumisel on need andmed muutunud kas ülemääraseks või enam pole ajakohased, siis läheb andmete töötlemine direktiiviga vastuollu.⁶⁶ Kuna antud juhul oli informatsioon avaldatud 16 aastat varem, siis leidis kohus, et otsingumootorid ei peaks enam sellele ajalehe lingile viitama, sest see ei ole enam ajakohane.⁶⁷

Digital Rights Ireland Ltd ja Seitlinger (liidetud kohtuasjad C - 293/12 ja C – 594/12)

2014 aastal tuli Euroopa Kohtult käesoleva töö jaoks väga oluline kohtuotsus, mille tagajärjel muudeti Euroopa Liidu reeglistikku. Aprillist tehti otsus eelotsusetaotlusele Digital Rights Ireland Ltd ja Seitlinger (liidetud kohtuasjad C - 293/12 ja C – 594/12), mis käsitles direktiivi 2006/24/EÜ. Nagu eelnevalt öeldud oli antud direktiivi eesmärk harmoniseerida liikmesriikide seaduseid, mis sätestasid andmete kogumist ning säilitamist kuritegevuse ennetamise, avastamise ning kohtuliku menetluse jaoks. Antud direktiivis peeti andmeteks side-ja asukohaandmeid, mida pidid säilitama sideteenuse pakkujad. Just C – 594/12 puhul tõstatati küsimus, kas pika aja jooksul lubatud andmete säilitamine ei ole ebaproportsionaalne, eriti kuna suurem osa inimestest ei ole kuidagi oma käitumisega jäänud silma riigile ega andnud põhjust enda järelevalve alla panekuks. Samuti puudub andmesubjektil ülevaade sellest, kui paljude inimesteni tema andmed jõuavad ning mis eesmärkidel neid kasutatakse.⁶⁸

⁶³ Ibid. punkt 17

⁶⁴ Ibid. punkt 28

⁶⁵ Ibid. punkt 46

⁶⁶ Ibid. punktid 93-9

⁶⁷ Ibid. punkt 98

⁶⁸ Euroopa Kohus liidetud kohtuasjad C - 293/12 ja C – 594/12 Digital Rights Ireland Ltd ja Seitlinger, 2014, punkt

Kohus tõi välja, et kuigi side sisu pole teada, on kogutud andmete põhjal võimalik luua väga selge pilt isikute eraelust.⁶⁹ Seetõttu nägi kohus selles ulatuslikku põhiõiguste riivet. Kuna isikut ei teavitata sellest, kas ja kuidas tema andmeid pärast edasi kasutatakse, võib jääda mulje, et isik on pideva järelevalve all.⁷⁰

Lisaks seisneb ulatuslik riive ka selles, et andmeid kogutakse kõikide elektrooniliste sidevahendite kasutajate kohta ning direktiivis puuduvad igasugused piirangud või erandid.⁷¹ Samuti pole oluline, kas antud ajahetkel on üldine ühiskondlik ohutase kõrge või mitte. Andmete kogumise jaoks pole see vajalik, neid kogutakse igal aja hetkel.⁷²

Direktiiv ei sätesta reegleid selle kohta, kas oleks vaja või kuidas oleks võimalik piirata pädevate asutuste töötajate hulka, kellel on liigipäas andmetele.⁷³ Samuti ei ole kirjas kriteeriumeid, millede alusel saaks hinnata kui pikalt andmeid on vaja säilitada. Direktiivis on selle ajavahemikuna välja toodud aeg 6 kuust kuni 24 kuuni.⁷⁴ Kõike seda arvesse võttes otsustas kohus, et direktiiv 2006/24/EÜ on kehtetu.

2.3 Eesti seadusandlus

Nagu Euroopa Liidu *acquis* puhul, on Eesti seadusandluses ka isikuandmete kaitse ning õigus iseolemise välja toodud mitmes erinevas kohas, kaasaarvatud Eesti Vabariigi Põhiseadus, siis käesoleval juhul on välja valitud ning analüüsitud seadused need, mis on antud töö teema jaoks kõige olulisemaid.

Isikuandmete kaitse seadus (IKS)

Kuigi juba 1996. aastal vastu võetud IKS juhendus Konventsioonist 108 ning direktiivist 95/46/EÜ, on praeguse seaduse puhul tegu direktiivi 95/46/EÜ ülevõtmisest tuleneva seadusega, mis esimest korda jõustus 2003. aasta 1. oktoobris.⁷⁵ Kuna selgus, et ülevõtmisel

⁶⁹ Ibid. punkt 27

⁷⁰ Ibid. punkt 37

⁷¹ Ibid. punktid 56-57

⁷² Ibid. punkt 59

⁷³ Ibid. punkt 62

⁷⁴ Ibid. punkt 64

⁷⁵ **Rohtmets, Eve.** „Isikuandmete kaitse küsimused Euroopa Kohtu eelotsustes- Andmesubjekti õiguste kaitse; Kohtupraktika analüüs.“ Riigikohus. 2013.

http://www.riigikohus.ee/vfs/1455/Andmesubjekti%20oigused_EK_analuus.pdf (kasutatud 14. 04 2016. a.).

esines palju kitsaskohti, muudeti seadust ning praegu kehtiv seaduse terviktekst jõustus 2008. aasta 1. jaanuaril ning viimane redaktsioon 2016. aastal 1. jaanuaril.⁷⁶

2011. aastal tõi Justiitsministeeriumi õiguspoliitika asekancler Martin Hirvoja oma ettekandes „Õiguspoliitika arengutest ja justiitsministeeriumi rollist selle“ välja, et „...on mitmeid probleemkohti nii IKS kohaldamisala, isikuandmete mõiste, andmesubjekti õiguste ja eelkõige andmesubjekti nõusolekuta isikuandmete töötlemise osas“.⁷⁷

Samuti on käesoleva töö jaoks oluline § 21, mis annab andmesubjektile õiguse nõuda isikuandmete töötlemise lõpetamist ning isikuandmete parandamist, sulgemist ja kustutamist.⁷⁸ Andmesubjektil on õigus oma nõusolek tagasi võtta, aga tagasivõtmisel ei ole tagasiulatuvat jõudu.⁷⁹ Lisaks on isikuandmete töötlejal kohustus tõestada nõusoleku olemasolu ning vaidluse puhul eeldatakse, et nõusolekut ei ole antud.⁸⁰

Nagu Lindqvisti kohtuasjas tõi kohus välja, et probleem on selles, et liikmesriik ei olnud üldise andmekaitse direktiivi ületoomisel siseriiklikku seadusandlusesse lisanud eriregulatsioone. Selleks on igal liikmesriigil õigus vastavalt direktiiv 95/46/EÜ Artiklile 5. Samal seisukohal on ka Euroopa Kohus. Probleem on näiteks selles, et direktiivis pole välja toodud, kuidas on reguleeritud eraisiku poolt teise eraisiku andmete avaldamine. Samuti on probleemne ka IKS paragrahv 11 lõik 1: „*Kui andmesubjekt on oma isikuandmed avalikustanud ise, andnud käesoleva seaduse § 12 kohase nõusoleku nende avalikustamiseks või kui isikuandmed avalikustatakse seaduse, sealhulgas käesoleva paragrahvi lõike 2 alusel, siis ei kohaldata isikuandmete töötlemisele käesoleva seaduse teisi paragrahve.*“ Sellest punktist tekib probleem, sellisel juhul kui isik soovib tagasi võtta neid andmeid, mida ta on mingil ajahetkel enda kohta avaldanud, aga hiljem leiab, et need ei ole enam vajalikud. Mõlemate puhul on tänapäeval tegu „suurandmetega“. See on ka niivõrd uus tehnoloogiline areng, et sellel puuduvad seaduslikud kaitsed.

Oma andmete interneti ülespanek tähendab mingil määral oma õigusest iseolemisele loobuda. Seetõttu on ka näha teatavat liikumist õigusest iseolemisele õigusele andmekaitsele.⁸¹

⁷⁶ Isikuandmete kaitse seadus RT I, 06.01.2016, 10

⁷⁷ Hirvoja, Martin. „Õiguspoliitika arengutest ja justiitsministeeriumi rollist selles.“ 2011.

⁷⁸ Ibid. § 21

⁷⁹ Ibid. §15 lg 7

⁸⁰ Ibid. §15 lg 8

⁸¹ Fuster, Gloria Gonzalez. „The Emergence of Personal Data Protection as a Fundamental Right of the EU.“ Springer Science & Business, 2014.

Elektroonilise side seadus (ESS)

ESS tuleneb samuti direktiivist 95/46/EÜ ning ka direktiivist 2006/24/EÜ, millega lisati seadusesse andmete säilitamise kohustus. Kuigi alates 2014. aasta Euroopa Kohtu otsusest Digital Rights Ireland Ltd ja Seitlinger v Iirimaa tunnistati direktiiv 2006/24/EÜ kehtetuks⁸², on ESS § 111¹ Andmete säilitamise kohustus kehtiv. Antud paragrahvi järgi peab sideettevõtja säilitama seaduses väljatoodud metaandmeid.

Tegu on nn metaandmetega ning mitte sellega, mis on side sisuks. Lõigetes 2 ja 3 toodud andmeid peab säilitama aasta alates nende loomise ajast.⁸³ Vastavalt lõikele 6 on võimalik seda tähtaega pikendada kui on tegu avaliku korra või riigi julgeoleku tagamisega. Seda võib teha piiratud ajaks.⁸⁴ Sellisel juhul peab vastava valdkonna minister teavitama Euroopa Komisjoni ja Euroopa Liidu liikmesriike. KOM peab kuue kuu jooksul teada andma otsusest, vastasel juhul loetakse aeg pikendatuks. Seaduses pole aga välja toodud, mida tähendab termin „piiratud ajaks“.

Eelnevalt mainitud Euroopa Kohtu otsustest on näha, et liikmesriikidel on õigus ning ka mingil määral kohustus teha kitsendusi andmekaitse direktiivile, kuna direktiiv on jäetud üldiseks, et anda liikmesriikidele vastavalt nende seaduste järgi otsustusruumi. Sellest sõltuvalt on antud ESS's toodud andmete säilitamise ajaline piirang seaduslik, aga kindlasti peaks ka konkreetselt kirjas olema, mis on see piiratud aeg, mis ajani seda pikendada võib. Või siis vähemalt viide sellele, millisest seadusest võib leida, mida tegelikult tähendab „piiratud aeg.“

Samuti on seaduses veel välja toodud üks ajaline piirang. Tegemist on seaduse alusel tehtud järelepäringutega ning nende sisuga, mille säilitamine on kaks aastat.⁸⁵ Nagu eelpool mainitud, võib seaduse lõike 6 järgi „...Vabariigi Valitsus käesoleva paragrahvi lõikes 4 nimetatud tähtaega piiratud ajavahemikuks pikendada“.⁸⁶ Samas jääb kõlama, et on lubatud ühte tähtaega pikendada, mitte mõlemat ning sellisel juhul jääb segaseks, kumba tähtaega selle alusel mõeldakse.

⁸²C - 293/12 ja C – 594/12

⁸³Elektroonilise side seadus RT I, 06.01.2016, 9 § 1111 lg 4

⁸⁴Ibid. § 1111 lg 6

⁸⁵Ibid. § 1111 lg 4

⁸⁶Ibid. § 1111 lg 6

2.3 Eesti kohtupraktika

Otseselt käesoleva töö teemal kohtupraktikat veel välja kujunenud ei ole. Samuti on vähe andmekaitse ning iseolemise probleeme Eestis kohtusse jõudnud. Järgnevalt teen kolmest viimasest isikuandmete kaitset puudutavatest kohtuotsusest lühikokkuvõtte. Leian, et täielik analüüs ei ole nende puhul vajalik kuna nad ei haaku töö teemaga, aga nad lühidalt illustreerivad Eesti kohtute eriarvamusi isikuandmete kaitses.

Esimesena tooksin välja kohtuasja 3-4-1-42-13, kus Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium on jõudnud järeldusele, et prokuratuuri poolt praegu läbi viidav praktika ei ole seadusega kooskõlas isiku teavitamisest tema suhtes toimunud järelevalve tegevusega ning otsuses toodi välja, et kriminaalmenetluse seadustiku rakendamise seaduse § 25¹ lõige 2 on põhiseadusega vastuolus.⁸⁷

Teises siin mainitud kohtuasjas 3-2-1-159-14 leidis tsiviilkohus, et teatud juhtudel on vangidel õigus iseolemisele. Antud juhtumi puhul oli hagejaks eluaegne vang, kelle lugu näidati Kanal 2 saates „Eluaegsed.“ Hageja leidis, et lisaks muudele alandustele, mida saade tema suhtes tegi, väitis ta, et selles riivati ka tema perekonna- ja eraelu puutumatust.⁸⁸ Riigikohtu kolleegium tõi välja, et vastavalt IKS § 6 lõigete 2-4 järgi ei tähenda ühekordne isikuandmete avaldamine ilma andmesubjekti nõusolekuta seda, et neid andmeid võib pärast seda piiramatult ning korduvalt avalikustada. Samale järeldusele on ka jõudnud. EIK.⁸⁹

Kolmandaks kohtuasjaks on 3-13-703, kus XXX leidis, et Äripäev on töödelnud tema isikuandmeid ilma õiguslikku aluseta. Nimelt oli Äripäevas ilmunud artikkel „Rikaste naiste TOP 15: raha on Eestis meeste käes,“ kus oli ära mainitud tema nimi ning ühtlasi ka see, mida tema kohta ajakirjanduses kirjutatud on. Lisaks müüdi Äripäeva poolt veel brošüüri, kus oli XXX isikuandmed tema endise nime kohta. Kokkuvõttes leidis Tallinna Halduskohus, et pole ülemäära rikutud andmesubjekti õiguseid tema andmete avaldamisega. Lisaks selgitati, et kuna andmete avalikustamine toimus paberandjal, ei vastutanud andmete töötleja enam nende eest kuna antud brošüürid olid tema kontrolli alt juba väljunud. Kohus nõustus ka

⁸⁷ Riigikohus 3-4-1-42-13 Kriminaalmenetluse seadustiku rakendamise seaduse § 251 põhiseaduspärasuse kontroll, 2014

⁸⁸ Riigikohus tsiviilkolleegium, 3-2-1-159-14 Oleg Kozlovi hagi AS Kanal 2 vastu mittevarelise kahju eest 5000 euro suuruse rahalise hüvitise saamiseks, 2015

⁸⁹ Ibid. punkt 14

Äripäevaga selles punktis, et kuna XXX on tegelenud pikalt äri ja ning seetõttu on tema tegevusi kajastatud meedias, mille läbi on ta ise avalikku huvisfääri astunud.⁹⁰

⁹⁰ Tallinna Ringkonnakohtus 3-13-703 XXX-i kaebus Andmekaitse Inspektsiooni 16.01.2013 menetluse lõpetamise teate isikuandmete kaitse asjas nr 2.1-1/12/1430 ning Andmekaitse Inspektsiooni 01.03.2013 vaideotsuse isikuandmete kaitse asjas nr 2.1-3/13/305 tühistamiseks

3. Õigus andmete kustutamisele - analüüs

Praegune suund isikuandmete kaitses ning õigus iseolemisele on pigem õigus andmekaitsele. On selge, et tänapäeval, tahtes osa võtta kõigist tehnoloogiaga kaasnevatest hüvedest, on vaja oma andmeid jagada. On ka olukordi, kus pärast oma isikuandmete jagamist leiab isik, et need andmed pole enam ajakohased või on väärad ning seetõttu soovib neid eemaldada. Eriti kui tegu võib olla andmetega, mida on avaldatud kui isik oli alaealine. Kui isikutel puudub hiljem võimalus oma andmeid muuta või lasta kustutada, siis see võib kaasa tuua olukorra, kus inimesed ei julge enam oma andmeid internetis avaldada. Kuigi kui vaadata tänapäeva trende, siis pigem on probleem selles, et inimesed ei teadvusta kui palju informatsiooni nad jagavad ning kuhu see edasi võib liikuda.

Tehnoloogia kiire arenguga kaasas käimiseks on tehtud andmekaitse reform, mis käsitleb endas isikuandmete kaitse üldmääruse eelnõu ning kriminaal- ja politseivaldkonna isikuandmete kaitse direktiivi eelnõud. Edasine peatükk keskendub isikuandmete kaitse üldmääruse analüüsile ning selle võrdlusele kehtiva direktiiviga.

Siduva või soovitusliku õigusakti kasutamine eesmärkide täitmiseks sõltub sellest, millist tulemust osapooled ootavad. Siduva õigusakti puhul peavad liikmesriigid loovutama osa oma suveräänsusest saades vastu reeglid, mis kehtivad kõigile ühtemoodi. Soovituslik õigusakt aga jätab liikmesriikidele nende suveräänsuse alles, kuid sellega kaasnevad ka nõrgemad reeglid. Kuigi nii üldmäärus kui ka direktiiv on seadusandlikus mõttes siduvad õigusaktid, siis kui vaadelda neid kui ideoloogia ilminguid, siis saab nende kasutust tõlgendada palju laiemalt.

Direktiivi sissejuhatavas tekstis tuuakse välja, et direktiivi loomise mõte on kindlustada isikuandmete liikumine liikmesriikide vahel nõnda, et isikute põhiõigusi selleläbi ei rikutaks. Seda saab vaadata kui vahendit, mis toetab tänapäeva tehnoloogia arengu valguses Euroopa Liidu aluslepingus väljatoodud nelja vabadust.

Üldmääruse sissejuhatavas tekstis rõhutatakse korduvalt, et kuigi direktiivis kehtivad eesmärgid on jõus ja sealsed seadusepunktid ei ole aegunud, siis on liikmesriikide seadusandlus arenenud teineteisest erinevalt ning see tõttu on üldmääruse eesmärgiks on ühtlustada liikmesriikide seadusandlust ning seeläbi luua võimalused majandusarenguks, aga samas kaitses üksikisikute õigusi ja vabadusi. Kui seda vaadata, et EL-is kaks suurt probleemi hetkel on ühelt poolt liikmesriikidele tunduv liigne EL-i sekkumine nagu näha Suurbritannia EL-ist lahkumise referendumi arutelu puhul ning teisalt, EL-i soovi luua toimiv

digitaalne ühtne turg, mis suudaks konkureerida globaalselt teiste riikidega. Nendest kahest suunast lähtuvalt saab öelda, et kokku on põrganud kaks erinevad EL-i edasi liikumise ideoloogiat, ühelt poolt rohkem sidusust ehk siis siduvate õigusaktide pool ning teiselt liikmesriikide rohkema suveräänsuse ehk soovituslike õigusaktide pool.

Antud peatükis ma esmalt analüüsin, kas andmekaitse reformist tulenev üldmäärus kaldub rohkem siduvate või soovituslike õigusaktide poole ning siis analüüsin kumb pool oleks üldmääruses välja toodud eesmärkide täitmiseks ning ka ühiskonna meeleoludest sõltuvalt parem lahendus.

3.1 Direktiiv vs üldmäärus

Töö kirjutamise hetkel kehtib direktiiv ning sellest tulenev isikuandmete kaitse seadus. Direktiiv tunnistatakse kehtetuks alates 25. maist 2018 ja kehtima hakkab üldmäärus.⁹¹

Eelpool kirjeldatud Waltraut Kotschy üldmääruse analüüsis tõstatatud probleemid on ka seotud tugevalt õigusele andmete kustutamiseks, seetõttu vaatlen ka, kas nendele probleemidele on ka lahendus leitud vastuvõetud üldmääruse tekstis. Nendeks tõstatatud probleemideks oli kuidas hakkab üldmäärus mõjutama kehtivad liikmesriikide siseriikliku kui ka ELi ülest õigust; kuidas peab tõlgendama andmesubjekti poolt antavat nõusolekut, kas see peab olema kindlasõnaline või ei; kui täpseid reegleid on vaja edasise isikuandmete töötlemise puhul; ning millisel määral suudab üldmäärus kaitsta nn isiklikuks kasutuseks olevate andmete töötlemist, mis direktiivi mõjualasse ei kuulu, aga mis tehnoloogiliste vahendite arengu tõttu on väljunud varasemast kodusest kasutusest.⁹²

Esimene suur probleem, mis tõstatub andmekaitse reformiga, on kehtiva direktiivi asendamine üldmäärusega. Selle tagajärjel peaks ka muutuma liikmesriikide siseriiklik seadusandlus, aga praegu ei ole võimalik näha, kuidas see juhtuda võiks. Kui vaadata eelpool kirjeldatud kohtuasja Digital Rights Ireland Ltd ja Seitlinger, mille puhul tunnistas Euroopa Kohus direktiivi 2006/24/EÜ kehtetuks, siis samas Eestis seadusandluses nimetatud direktiivist ülevõetud sätted ESS-is on jätkuvalt kehtivad. Antud seadusega tekibki küsimus, mis saab siis, kui direktiiv, mille alusel on seadus liikmesriigi seadusandlusesse üle võetud, tunnistatakse kehtetuks. Iseenesest on liikmesriigi seadus eraldiseisev ning kehtiv. Samas kui

⁹¹Isikuandmete kaitse üldmäärus Artikkel 94

⁹²Kotschy lk 274-281

selle aluseks olnud direktiivil on nii suured probleemid olnud, et see tunnistatakse kehtetuks, siis sama suur probleem on selles, et direktiivist tulenev siseriiklik õigusakt jääb ikka kehtima.

Kui direktiivi asemel hakkab kehtima otsekohalduv üldmäärus, siis ei ole otseselt siseriikliku õigust eraldi vaja luua, kuigi määruses on lubatud liikmesriikidel luua enda kultuuriruumile ja seadusandluse erisuste tõttu täpsemaid reegleid. Eriti kuna õiguskord on hierarhiline ning antud üldmäärus oleks kõrgemal vastavalt printsiibile, et ELi õigusakt on siseriiklikust õigusest ülem. Samuti hierarhiliselt on uuem seadus vanemast ülem. Vaidlemise ruumi on ka selle üle, kas antud juhul kehtib printsiip, et erinorm on ülemuslik üldnormile, sest nii üldmääruse kui ka Eesti õigusakti puhul on tegu erinormidega. Samuti on võimalus, et seadus jääb kehtima, aga lihtsalt nendes punktides, kus see on vastuolus üldmäärusega, jääb üldmäärusest tulenev õigus peale. Kuigi see pole esimene kord, kui direktiiv asendatakse üldmäärusega, pole akadeemiliselt tähelepanu pööratud sellele, mis hakkab toimuma siseriikliku seadusandlusega.

See näitab, nagu ka andmekaitsega seotud mõistete puhul, kus ekspertide arvamused lahknevad sellest, mis on õige suund edasi minekuks, et sama löhe on edasi kandunud ka seadusandlusesse ning selle tõlgendamisesse. Seetõttu on oluline võrrelda nii direktiivi kui ka üldmäärust erinevaid seadusandlikke meetmeid ning võimalike muutuseid, mis ühe asendamisega toimuma hakkab.

Vastavalt Abotti ja Snidali skaala järgi, kuhu üldmäärus ning täpsemalt Artikkel 17 võrreldes kehtiva direktiivi ja selle Artikkel 12-ga kuuluvad, siis esimesena tuleb vaadelda neid kui kahte erinevat õigusakti süsteemi. Kuigi ELi seadusandluses ning juriidikas üldiselt on nii direktiivid kui ka üldmäärused siduvad õigusaktid, siis praktiliselt on neil suured erinevused..

Nii üldmääruse kui ka direktiivi puhul kaasnevad liikmesriikidele kohustused nende täitmiseks. Erinevalt nn tavalistest rahvusvahelistest lepingutest, mida riigid omavahel sõlmivad, on ELi seadusandlust võimalik liikmesriikidele täitmiseks pöörata ning seda teha keskselt Euroopa Kohtu poolt. Seetõttu saab öelda, et üldiselt on kohustuse punkt skaalal on kõrge (K).

Täpsuse koha pealt saab vaadelda seda kahel erineval moel. Esiteks üldmäärus on otsekohalduv ning selle vastuvõtmiseks ei pea liikmesriigid rohkem midagi tegema. Samas on liikmesriikidele jäetud võimalus lisada omalt poolt täpsustavaid piiranguid mitte nagu direktiivi puhul, mille puhul on vaja luua liikmesriigis siseriiklik seadus. Nagu näiteks on

andmekaitse direktiivi ja isikuandmete kaitse seaduse puhul. Ehk kui võtta, et üldmääruses on täpselt kirjas, mis seadusandlus kehtima hakkab ning direktiiv annab liikmesriikidele suunised, siis saab öelda, et üldmääruse puhul on tegu skaalal kõrge sidususega (T). Selle toetuseks saab tuua AKI arvamuse, kus analüüsis ettepanekule on kirjas, et uue üldmääruse puhul on tegu ülereguleerimisega, millega luuakse jäik süsteem, mis ei ole võimeline infoühiskonna arenguga kaasas käima. Samuti tuuakse välja veel asjaolu, et uus üldmäärus tooks juurde lisa halduskoormuse andmetöötlejatele, kuna andmetöötlejad on kohustatud uue üldmääruse järgi saama isiku nõusoleku, mille saamiseks on vaja isik tuvastada.⁹³

Direktiiv, aga nii suurt täpsust ei paku ning seetõttu saab öelda, et see on pigem langeb nõrgema sidususe poole (t). Selle tõlgenduse toetuseks saab ka näiteks tuua Artikkel 29 töögrupp (WP29) seisukohta, et praegu kehtiv direktiiv 95/46/EÜ on piisav tagamaks isikute õiguseid ning põhjuseks toovad nad asjaolu, et paljud tehnoloogia liigid ning sektorid on juba erinevate seadustega reguleeritud. Samuti on ka huvitav, et AKI toob välja sideme privaatsuse ja anonüümsuse vahel, sest õigusriigis nagu Eesti peaks olema seaduse järgi tagatud sõnavabadus ning põhimõte, et kedagi ei tohi diskrimineerida näiteks poliitiliste vaadete tõttu.

⁹⁴ Samuti on meil institutsioonid, kelle poole pöörduda kui on toimunud diskrimineerimine. Siit saab välja lugeda seda, et antud direktiiv ei pea ole väga täpne, kuna iga seadus reguleerib oma vastutusala ning andmekaitse direktiiv ei peagi reguleerima tehnoloogiat puudutavaid tehnilise punkte.

Teisalt kui vaadata sellest küljest, et direktiiv annab liikmesriigile võimaluse ise määrata, kui detailselt tahetakse siseriiklikult seadusandlust reguleerida, siis saab öelda, et direktiiv on ka skaalal pigem siis kõrge sidususe poole peal (T).

Delegatsioonipunkt on samuti mitut erinevat moodi tõlgendatav. Ühelt poolt on kogu seadusandluse jälgimine, karistamine jne. delegeeritud liikmesriikide vastavatele institutsioonidele. Näiteks direktiivi puhul on jäetud liikmesriigi otsustada, kui palju administratiivset võimu antakse liikmesriigi andmekaitse järelevalve asutusele ning ka see, kuhu üksuse alla see asutus kuulub. Teisalt on oluline funktsioon ka Euroopa Liidu kohtul, kes kontrollib seaduste õiget tõlgendamist. Samas on see liikmesriigi kohtute endi otsustada, kas vaidlusaluse seadusandliku punkti kohta küsida eelotsust. Saab öelda, et vaatamata sellele, et

⁹³ AKI, Andmekaitse Inspektsioon Euroopa Komisjoni algatatud andmekaitsereformist, 2012

⁹⁴ Artikkel 29 töögrupp

institutsioonidel, kellel on ülesanded delegeeritud, on erinevad võimu piirid, on neil kõigil tugev iseseisev administratiivne võim (D).

Samas kui vaadelda sanktsioonide punkti, mis on väga oluline hindamaks, kui suur võim on liikmesriikide andmekaitse organitel, siis on vahe direktiivil ja üldmäärusel väga suur. Nagu ka muude direktiivi punktide puhul, pole välja toodud konkreetseid sanktsioone rikkumiste eest. Need on jäetud liikmesriikide endi otsustada vastavalt Artiklile 24, mis kohustab rakendama sanktsioone, mida kohaldada sätete rikkumise puhul. Antud juhul on see pigem halb, sest informatsiooni liikumine üle riigipiiride on pigem tavapärane nähtus, kui erand ning seaduste erinevus liikmesriigiti paneb isikud ebavõrdsesse olukorda. Samuti on probleemiks see, et nagu Facebooki ja Google'i puhul pole tegu ELi ettevõtetega ning seetõttu ei paku direktiiv kaitset kui andmete liikumine on väljas poole ELi piire.

Üldmääruse puhul kohustuste ja delegatsiooni punktide tugevust tõstab ka võimalus karistada ettevõtteid, kes ei täida ettekirjutusi. Kehtima hakkava üldmääruse järgselt ootaksid selliseid firmasid suured trahvid. Artikkel 79 järgi on võimalik esitada maksimum trahv kuni 20 000 000 eurole või siis kuni 4% ülemaailmsest käibest ettevõttele, kes teadlikult või hooletusest rikub seaduses välja toodud reegleid. Nii trahvi summa kui ka protsent on võrreldes iga eelneva üldmääruse versiooniga suurenenud, mis näitab seda, kui oluline on panna ettevõtteid, kes seaduseid rikuvad, vastutama oma tegevuse eest. Üldmääruses veel rõhutatakse, et järelevalve asutused on kohustatud kohaldama haldusrikkumiste eest karistusi.

Kõige hilisem näide sellisest rikkumisest on Facebooki poolt andmete kogumine nende isikute kohta, kes ei oma seal kontot või on teadlikult mitte andnud oma nõusolekut ELi siseselt tema andmete kogumiseks. Antud juhul on tegemist Facebooki küpsistega (*cookie*), mis edastavad isikute andmeid Facebookile tagasi. Need saab endale arvutisse küllastades mõnda Facebooki domeenis olevat lehekülge, kus pole sisselogimist vaja või isegi juhul, kui küllastada mõnda lehekülge, mille sisu on võimalik Facebooki jagada. Hetkel kehtiva ELi seaduse järgi peab inimest enne teavitama sellest, et ta on sattunud leheküljele, mis kasutab küpsiseid ning isik peab saama anda nõusoleku, kui ta soovib, et neid kasutatakse. Kui isik on valinud eelistuse, et tema arvuti ei koguks küpsiseid, siis Facebook paneb tema arvutisse sellise seadistuse, mille abil saab andmeid koguda kuni kaks aastat. Seda tehakse ainult ELi jaoks mõeldud süsteemis.⁹⁵

⁹⁵ **Gibbs, Samuel.** „Facebook 'tracks all visitors, breaching EU law'.“ The Guardian. 2015. <http://www.theguardian.com/technology/2015/mar/31/facebook-tracks-all-visitors-breaching-eu-law-report> (kasutatud 12. 04 2016. a.).

Kui võtta, et skaala ühes otsas on soovituslikud õigusaktid, keskel on pigem siduvad ja teises otsas siduvad õigusaktid, siis saab direktiivi ja üldmääruse võrdluse puhul teha järgnevat järeldused. Kui direktiivi vaadelda kui iseseisvat seadusandlust, siis jääb ta skaala keskele, kaldudes väga siduvate õigusaktide poole (K,t,d). Seda just põhjusel, et direktiivis pole välja toodud täpsed suunitlusi näiteks sellest, kui ulatuslikud on liikmesriikide andmekaitse organid ning, milliseid sanktsioone saavad need organid rakendada. Kui aga vaadelda, et direktiiv on vaid üks osa seadusandlusest ning teiseks osaks on liikmesriikide vastavad õigusaktid, siis on tegu väga siduva õigusaktiga (K,T,D). Üldmääruse puhul on kõik punktid väga tugevalt esindatud (K,T,D). Selle saab ka kokku võtta järgneva tabelina (vaata tabel 1). Saab öelda, et nii direktiiv kui ka üldmäärus on skaalal tugevalt siduvate õigusaktide poolel, kuigi mõnel määral ka kaldub mitte siduvate poolele, sõltub sellest kuidas tõlgendada.

Tabel 1

	Direktiiv	Määrus
Kohustus	K	K
Täpsus	T/t	T
Delegatsioon	D/d	D

3.2 Direktiiv Artikkel 12 - Õigus tutvuda andmetega

Direktiivi artikli analüüsi poole pealt võrdlen samamoodi kahte võimalust, kuidas saab direktiivi tõlgendada. Ühel juhul kui, direktiiv on eraldi seisev õigusakt (K,t,d) ja teisalt juhul, kui see käib koos siseriikliku õigusaktiga (K,T,D) Andmekaitse direktiivi Artikkel 12 annab isikule õiguse tutvuda andmetega, mis tema kohta kogutud on. Selleks, et selgitada, kuhu artikkel skaalal positsioneerub, on vaja analüüsida ka mõisteid ning õiguseid eraldi, mis antud artiklis välja toodud on. Kuna iga mõistet ei saa eraldi võttes läbi eelpool toodud kolme punkti analüüsida, siis analüüsin seda, kuidas konkreetselt on iga mõiste ära selgitatud ning kui palju selle puhul tõlgendamise ruumi on jäetud. Kõikide mõistete selgitused on välja toodud direktiivis endas.

Liikmesriigid tagavad, et igal andmesubjektil on õigus nõuda vastutavalt töötlejalt:

a) mõistliku aja tagant, ilma piiranguteta ja ilma liigsete viivituste ja kulutusteta:

- kinnitust selle kohta, kas isikut ennast käsitlevaid andmeid töödeldakse, ja teavet vähemalt töötlemise eesmärkide, asjaomaste andmete liikide ja nende vastuvõtjate või vastuvõtjate kategooriate kohta, kellele andmed avalikustatakse,

- arusaadaval kujul teavet töödeldavate andmete ja nende allika kohta,

- informatsiooni isikut ennast käsitlevate andmete igasuguse automatiseeritud töötlemise loogika kohta, vähemalt artikli 15 lõikes 1 osutatud automatiseeritud otsuste puhul;

b) võimalust vastavalt vajadusele parandada, kustutada või sulgeda need andmed, mille töötlemine ei vasta käesoleva direktiivi sätetele, eelkõige seetõttu, et andmed on ebatäielikud või ebaõiged;

c) teatise saatmist kolmandatele isikutele, kellele andmed on avalikustatud, kõigi punkti b kohaste paranduste, kustutamiste või sulgemiste kohta, kui see ei ole võimatu või kui sellega ei kaasne ülemäärased jõupingutusi.

Andmesubjekti puhul on tegu füüsilise isikuga, kelle andmeid töödeldakse. Kuigi mõiste haarab endasse väga suure hulga erinevaid võimalusi, on sellegi poolest tegu väga konkreetse piiritlemusega. Antud juhul ei ole oluline, milliseid andmeid töödeldakse ning kes nende töötlemisega tegeleb, vaid kõik, kelle andmeid töödeldakse, on andmesubjektid ning saavad antud artiklile toetudes endale õigused, mis on toodud välja edasistes punktides.

Vastutav töötleja on: „füüsiline või juriidiline isik, riigiasutus, esindused või mõni muu organ, kes määrab üksi või koos teistega kindlaks isikuandmete töötlemise eesmärgid ja vahendid; kui töötlemise eesmärgid ja vahendid on kindlaks määratud siseriiklike või ühenduse õigusnormidega, võib vastutava töötleja või tema ametisemääramise sätetada siseriiklikus või ühenduse õiguses.“ Erinevalt andesubjektist on antud mõiste väga täpselt määratletud ning loetletud juhud, kus tegu on vastutava töötlejaga.

Tuleb rõhutada, et kuigi kõik isikud, kes tegelevad andmete töötlemisega, on andmete töötlejad, siis vastutav töötleja ei pruugi andmeid töödelda, vaid ta võib andmete töötlemise delegeerida selle volitatud töötlejale. Selle punktiga kaasneb ka suur kitsaskoht. Nimelt on probleem selles, et kuigi vastutav töötleja on seaduses kindlalt piiritletud ning ka andmete töötleja puhul peaks olema selge, kellega on tegu, siis tehnoloogia areng on loonud olukorra, kus tavapärase töötlemise kõrvale on ka tekkinud vahendajad nagu otsingumootorid. Ühelt poolt otsingumootorid vahendavad veebilehtede sisu, aga teisalt muudavad nad otsingu vastete järjekorda tulemuste seas vastavalt algoritmides paika pandud parameetritele. Seega mõiste võib olla küll konkreetselt defineeritud, aga kui füüsiline või juriidiline isik ei leia, et see mõiste käib tema kohta, siis ei ole andmesubjektil võimalik oma õigusi ilma järelevalve asutuse või kohtu sekkumiseta nõuda.

Järgnevalt on mõisted, mille kohta pole mingeid piiranguid ega selgitusi. Nendeks on mõistlik aeg, liigsed viivitused ja kulutused ning ülemäärane jõupingutus. Kõik need mõisted

võimaldavad väga erinevaid tõlgendusi ning neid kõiki punkte tuleb vaadelda iga konkreetse juhtumi puhul eraldi ja väga oluliseks pooleks selliste tõlgendamist vajavate punktide puhul on nii järelevalve asutused kui ka kohus.

Lisaks on välja toodud, et andmeid saab kustutada kui töötlemine ei vasta direktiivi sätetele, eriti kui need on ebaõiged või ebatäielikud. Leian, et selline sõnastus ei jäta esmapilgul muljet, et andmesubjekt saaks nõuda andmete kustutamist, kui ta leiab, et need andmed pole enam vajalikud ning nende töötlemine ei ole enam eesmärgipärane.

Kuigi antud artiklis pole otseselt välja toodud nn õigus olla unustatud, siis sellele järeldusele jõudis Euroopa Kohus eelpool kirjeldatud kohtuasjas Google Spain SL, Google Inc. vs Agencia Española de Protección de Datos (AEPD), Mario Costeja González (C 131/12). Selles kohtuasjas tuli ka arutuse alla andmete töötleva probleem ning kohus leidis, et otsingumootorid on ka andmete töötledajad ning seetõttu kuuluvad nad direktiivi haldusalasse.

Kui vaadata kogu artiklit, siis on näha, et kuigi andmesubjekt ja vastutav töötleva on konkreetselt välja toodud ning samuti andmesubjekti õigused, mida tal on võimalik nõuda oma andmete kohta, siis ajalised ning töömahulised määratlused ei ole üldse piiritletud. Seetõttu saab öelda, et täpsuse punkt on siduva ja soovitusliku õigusakti vahel (t). Kohustused on konkreetselt väljatoodud (K) ja delegatsiooni poole peal saab öelda, et kuigi antud artiklis pole konkreetselt välja toodud, et järelevalve üle vastutab liikmesriigi andmekaitse järelevalve asutus siis on see teistes artiklites välja toodud ning pole vajalik seda igas eraldi rõhutada (D).

Antud kohtuasi on väga hea näide sellest, kuidas ka Euroopa Kohtu poolt tõlgendatud on omad tõlgendused, mis on vastuolus otsusega. Kohus leidis, et kuna Google-l on tütarfirma Hispaanias, siis kuigi isikuandmete töötlemine ei pruugi toimuda selle riigi asutuse tegevuse raames, siis langeb ta direktiivi haldusalasse. Seda otsust tõlgendas Google, et kui tuleb kaebus või taotlus eemaldada mingit informatsiooni otsingumootorist, siis seda tehakse Euroopa versioonides otsingumootorist, kuna nende põhjenduste järgi tehti otsus Euroopa Liidus seadusandlusele põhinedes ning see ei puuduta globaalset seadusandlust.⁹⁶ See näitab väga hästi, mis juhtub nii seadusandluse kui ka kohtuotsustega, kui neid ei kirjutata võimalikult detailselt välja. Siin kohas tekib ka küsimus, et kas informatsiooni mitte eemaldamisega kõikidest otsingumootoritest oli tegemist tehniliselt lihtsamat teed minekuga

⁹⁶Teffer, Peter. „Google has own idea of what 'right to be forgotten' means.“ EU Observer. 31. 07 2015. a. <https://euobserver.com/digital/129814> (kasutatud 01. 05 2016. a.).

või protestiaktisiooniga Euroopa Kohtu otsusele. Seda pole Google põhjendanud. Sellest lähtuvalt saab järeldada, et mida täpsemalt on reeglid paika pandud, seda vähem on ka potentsiaalseid võimalusi tõlgendada seadusandlust.

Kokkuvõtvalt saab öelda antud direktiivi Artikkel 12 puhul, et kuigi on kasutatud palju mõisteid, mida pole kindlalt määratletud ning vajavad tõlgendust, siis kohustuste ja delegatsiooni punktid on konkreetsemad ning seetõttu saab selle paigutada skaalal küll siduva õigusakti poole, aga mitte täiesti skaala lõppu (K,t,D), nagu näha tabelis 2. Selle toetuseks on ka eelpool välja toodud kohtulahend, mis näitab, et kuigi järelevalve asutus oli teinud juba vastava sisulise otsuse, siis kuna Google'l ei tõlgendanud ennast kui andmete töötlejat vaid kui vahendajat, siis selles valguses oleks vaja täpsemaid selgitusi.

Tabel 2

	Direktiiv
Kohustus	K
Täpsus	t
Delegatsioon	D

3.2.1 IKS § 21 - Andmesubjekti õigus nõuda isikuandmete töötlemise lõpetamist ning isikuandmete parandamist, sulgemist ja kustutamist

(1) Andmesubjektil on õigus oma isikuandmete töötlejalt nõuda ebaõigete isikuandmete parandamist.

(2) Kui isikuandmete töötlemine ei ole seaduse alusel lubatud, on andmesubjektil õigus nõuda:

- 1) isikuandmete töötlemise lõpetamist;*
- 2) isikuandmete avalikustamise või neile juurdepääsu võimaldamise lõpetamist;*
- 3) kogutud isikuandmete kustutamist või sulgemist.*

(3) Isikuandmete töötleja sooritab käesoleva paragrahvi lõigetes 1 ja 2 sätestatud toiminguid andmesubjekti nõudel viivitamata, välja arvatud juhul, kui esinevad käesoleva seaduse § 20 lõikes 1 sätestatud asjaolud või kui andmesubjekti nõue on põhjendamatu. Isikuandmete töötleja teavitab andmesubjekti tema nõude rahuldamisest. Rahuldamata jätmist tuleb andmesubjektile põhjendada.

Kuigi antud skaala ning ka siduvate ja soovituslike õigusaktide teooriad on mõeldud analüüsima ja võrdlema rahvusvahelisi õigusakte ning mida ühte või teist õigusakti kasutades riigid võivad või kaotavad, analüüsin ka antud töös siseriiklikku õigusakti. Põhjuseks on

see, et kuna tegu on direktiiviga, siis tuleb ka vaadelda selle siseriiklikku seadusandlusesse üle võttes tulnud isikuandmete kaitse seadust ja antud juhul selle § 21, et saada tervikpilt, kuidas direktiiv töötab. Seda muidugi ainult Eesti kontekstis.

Nagu näha on siseriiklik seadus üldiselt konkreetsem kui direktiiv. Tõlgendamist nõuavad siiski ajamäärus „viivitamata“ ning ka „põhjendamatu nõue“. Selle üle, kas nõue on põhjendatud või ei, on otsustus antud järelevalve asutusele ning kohtutele. Kui nõue on põhjendamatu, siis seda menetlusse ei võeta.

Nagu ka direktiivis välja toodud määratud aja jooksul, on ka antud paragrahvis välja toodud ajaline määratlus „viivitamata“ väga subjektiivne mõiste. Samamoodi sõltub see väga suuresti sellest, kumb pool asja tõlgendab.

Kokkuvõtvalt kui võtta nii direktiivi Artikkel 12 kui ka IKS § 21 kui kokku käivalt, siis skaalal jääb see samasse kohta, kui Artikkel 12 üksinda, kuna § 21 ei ole täpsem.

3.3 Üldmäärus Artikkel 17 - Õigus andmete kustutamisele („õigus olla unustatud“)

Kui Komisjoni poolses ettepanekus oli väljatoodud Artikkel 17 kui „õigus olla unustatud“, siis nüüdseks on see asendatud õigusele andmete kustutamiseks. Üheks põhjuseks on see, et „õigus olla unustatud“ muutus pigem poliitiliseks löökauseks ja ei olnud enam juriidiline põhimõte, milleks tegelikult on õigus andmete kustutamisele. Arvan, et aluseks saab pidada Viviane Redingi, eelmise Euroopa Komisjoni asepresidendi ning õigusküsimuste, põhiõiguste ja kodakondsuse voliniku, väljaütlemisi andmekaitse reformi teemal, kus „õigus olla unustatud“ muutus poliitiliseks vahendiks, kuidas survestada reformi vastuvõtmist. Seda nimelt, et tegu on lihtsa ning meelde jääva löökausega, mida näidata kui üksikisiku võitlust suurte korporatsioonide vastu. See oli üks võimalus, kuidas näidata, et kehtiv direktiiv on ajale jalgu jäänud ning ei suuda kaitsta isikute põhiõigusi. Samuti on välja toodud, et tegu pole absoluutse õigusega ning tegu pole ka vahendiga, mille abil saaks ajalugu ümber kirjutada.

Üldmääruse Artikkel 17 puhul on tegu palju põhjalikumate õiguste ja kohustuste väljatoomisega. Andmesubjekti ning vastutava töötaja mõisted on jäänud direktiivis väljatooduga samaks. Direktiivis kasutatud mõistlik aeg, liigsed viivitused ja kulutused ning ülemäärane jõupingutus on asendunud üldmääruses „põhjendamatu viivitusega“. Ehk siis andmesubjektil on õigus nõuda ja vastutav töötaja on kohustatud kustutama isikuandmed

põhjendamatu viivitusega. Preambulis, mis ei ole õiguslikult siduv, on toodud välja, et vastutav töötaja peaks olema kohustatud vastama taotlusele põhjendamatu viivitusega ja hiljemalt kuu jooksul. Kuigi sellist ajalist piirangut pole küll Artiklis 17 välja toodud, siis seda leiab muude artiklite seast nagu näiteks Artikkel 65, mis käsitleb vaidluste lahendamist andmekaitsekoostöökoostöö poolt. Kuna „põhjendamatu viivitus“ pole kuidagi täpsemalt piiritletud, siis sõltub see sellest, kes seda tõlgendab. Kindlasti on see koht, kus väga oluline osa Euroopa Kohtul.

Artikli esimesse punkti on juurde lisatud õigus andmesubjektil nõueolek oma andmete töötlemiseks tagasi võtta kui andmete töötlemisel pole muid juriidilisi põhjuseid. Samuti on üldmääruses välja toodud, et andmesubjektil on õigus esitada vastuväiteid isikuandmete töötlemise suhtes, mis on väljatoodud Artikkel 21 lõikes 1. Direktiivis on Artikkel 14, mis annab andmesubjektile õiguse esitada vastuväiteid, kus on toodud välja, et kui andmesubjekti vastuväide on õigustatud, siis ei tohi andmeid edasi töödelda.

Kuigi antud töö eesmärgiks ei ole võrrelda praegu vastu võetud üldmäärust sellega, mis oli üldmääruse algupärane ettepanek, siis leian, et erinevuste välja toomine näitab, kuidas ettepaneku kriitikaid, eriti, mis puudutab liiga suurt tõlgendamise võimalust, on arvesse võetud. Seetõttu olen kasutanud Kotschy poolt kirjeldatud paari probleemi ettepanekus, mis kas käivad kokku õigusele andmete kustutamisele või üldiselt mõjutavad seda, näitamaks, kuidas määruse tekst on muutunud ning, kas need muudatused on kaasa toonud parema kaitse andmesubjekti õigustele.

Kui võrrelda ettepanekut ja vastuvõetud teksti, siis üks muudatus on selles, nimelt kui praegu on antud andmesubjektile õigus esitada vastuväiteid, siis algupärases ettepanekus oli välja toodud Artiklis 19 vaidlustusõigus. Seetõttu erineb ka Artikkel 17 sõnastus, siis vastavalt ettepanekus oli lõige 1 punkt c: *andmesubjekt vaidlustab isikuandmete töötlemise artikli 19 kohaselt*; ning vastuvõetud üldmääruses sama lõige ja punkt: *andmesubjekt esitab vastuväite isikuandmete töötlemise suhtes artikli 21 lõike 1 kohaselt ja töötlemiseks pole ülekaalukaid õiguspäraseid põhjuseid või andmesubjekt esitab vastuväite isikuandmete töötlemise suhtes artikli 21 lõike 2 kohaselt*. Seda muudatust saab tõlgendada kui lihtsalt keelelist erinevust, aga leian, et õigus esitada vastuväiteid ning õigus vaidlustada on juriidiliselt erinevad asjad. Vastuväide on midagi, mida esitada, kas enne või töötlemise ajal, aga vaidlustada saab pärast toimingute tegemist. Leian, et antud muudatus oli tehtud selleks, et andmesubjekt pöörduks esmajärjekorras andmete töötlemise poole ning alles siis kui sealt ei saa vastust või ei olda nõus sellega, mis vastatakse, on tal õigus pöörduda järelevalve asutuse või kohtu poole.

Ettepanekus olnud probleemile, et andmesubjekti nõusolek peab olema selgesõnaline, millele viitas oma analüüsis Kotschy, on üldmäärusest välja võetud ning nüüd peab andmesubjekt lihtsalt olema andnud nõusoleku andmete töötlemiseks. Probleem nimelt seisnes selles, et kuigi Artiklis 4 oli mõistete all selgitatud, milles seisneb andmesubjekti nõusolek, siis Artiklis 6 oli ettepanekus sinna juurde lisatud sõna selgesõnaline, mis tekitas segadust, kuna teistes üldmääruse artiklites, kus räägiti nõusolekust, ei oldud selgesõnalisest nõusolekust räägitud. Nüüd on nõusolek ühtselt mõistetav läbi üldmääruse.

Kõige selle põhjal saab öelda, et artikli lõige 1 asub skaalal siduvate õigusaktide poolel. Kuna siin pole ka eraldi välja toodud delegatsiooni osa vaid on viidatud teistele artiklitele, siis saab kasutada üldmääruse üldiselt skoori (D). Kokkuvõttes saab skooriks anda (K,T,D).

Kui direktiivi Artikli 12 punktis c oli välja toodud, et vastutaval töötajal oli kohus teavitada kolmandat isikut, kellele isikuandmeid olid edastanud, et andmesubjekt soovib oma andmeid kustutada. Ehk siis andmete töötleja kohustus oli lihtsalt teatise saatmine. Üldmääruse Artikkel 17 lõikes 2 on samuti väljatoodud kolmanda isiku teavitamine andmesubjekti soovist, aga lihtsalt teatise saatmisest on vastutav töötleja kohustatud võtma: *„kulusid arvestades tarvitusele mõistlikud abinõud, sealhulgas tehnilised meetmed, et teavitada kõnealuseid isikuandmeid töötlevaid vastutavaid töötlejaid sellest, et andmesubjekt taotleb neilt kõnealustele isikuandmetele osutavate linkide või andmekoopiate või -korduste kustutamist.“*

Ehk kuigi vastutaval töötajal on endiselt kohustus teavitada kolmandat isikut, siis üldmääruse kohaselt peab vastutav töötaja olema teavitamisel aktiivsem. Lisaks on üldmääruses antud artikli puhul tegu ainult kustutamise, andmete parandamise või mittetäielike isikuandmete täiendamise õiguse annab üldmääruses Artikkel 16. Samuti on üldmääruses täpsustatud, milliseid erinevaid liike andmeid on kolmandad isikud kohustatud kustutama. See on tulenenud tehnoloogia arengust võrreldes direktiivi vastuvõtmisega ajaga ning ka eelpool mainitud kohtuasjast Google Spain SL, Google Inc. vs Agencia Española de Protección de Datos (AEPD), Mario Costeja González.

On oluline ka siin viidata üldmääruse Artikkel 3, mis räägib territoriaalsest kohaldamisest, mis on asendanud direktiivis sama artikli, mis aga rääkis reguleerimisest. Tähtis on see just antud kohtuasja tõttu, kus arutluse all oli nii vastutav töötaja kui ka töötlemise asukoht. Selles artiklis on kirjas, et üldmäärust kohaldatakse sõltumata töötlemise asukohast ning liidus asuva vastutava või volitatud töötleja tegevuskoha tegevuse kontekstist. Samuti on ka veel viidatud, et kohaldatakse ka siis kui vastutava töötleja asukoht on: *„vaid kohas, kus rahvusvahelise*

avaliku õiguse kohaselt kohaldatakse mõne liikmesriigi õigust.“ Oluline on seda välja tuua kuna virtuaalses maailmas liikuva andmed ei tunnista üldiselt riigipiire, kui just pole tegu geoblokeerimisega, ning seetõttu on oluline leida võimalus, kuidas kaitsta andmesubjektide õigust globaalselt.

Suur muudatus on ka selles, et üldmääruses on antud punktis tegu isikuandmeid töötlevate vastutavate isikutega, kui direktiivis oli juttu kolmandatest isikutest. Arvan, et selline muudatus tuleb ainult kasuks, kuna kolmas isik on väga hägune mõiste. Nii direktiivis kui ka üldmääruses on välja toodud, kes ei ole kolmandad isikud. Üldmääruses on nad välja toodud kui andmesubjekt, vastutav töötleja, volitatud töötleja ja isikud, kes võivad isikuandmeid töödelda eelneva kahe otseses alluvuses. Sellest tekib ka küsimus, kes siis tegelikult on kolmas isik, millele aga ei ole ei direktiivis ega ka üldmääruses vastust.

Samuti on ka probleem, et vastutav töötleja peab tarvitusele võtma mõistlikud abinõud, millede hulka on ka kaasatud tehnilised meetmed. Samas pole selgitatud, mis need mõistlikud abinõud konkreetselt on. See jällegi jätab palju tõlgendamise ruumi.

Kokkuvõtvalt saab öelda, et Artikkel 17 lõik 2 on täpsem kui direktiivi Artikkel 12, kuna selles on täpsustatud, milliseid andmeid on vastutav töötleja kohustatud kustutama. Lisaks veel, et vastutav töötaja isikuandmete avalikustamise puhul peab teavitama teisi vastutavad töötajaid andmesubjekti soovidest võttes tarvitusele mõistlikud abinõud. Antud artikli lõigu puhul on näha, et kohustuste ja delegatsiooni punkt on väga tugevalt siduvad, aga täpsuse punkt on väga tõlgendatav nii, et see tõttu jääb skooriks (K,t,D).

Artikli lõige 3 on loetelu sellest, millistel juhtudel ei kohaldata eelnevat kahte lõiget. Punkt a järgi on selle järgi isikuandmete töötlemine vajalik sõna- ja teabevabaduse õiguse teostamiseks. See kinnitab ka kohtuasjas Google Spain SL, Google Inc. vs Agencia Española de Protección de Datos (AEPD), Mario Costeja González väljatoodud, et õigus olla unustatud või siis õigus oma andmete kustutamisele ei ole absoluutne ning on vaja leida tasakaal põhiõiguste nagu siin välja toodud sõna- ja teabevabadus. Kindlasti on ka oluline rõhutada, et samamoodi pole absoluutne õigus ka ei sõna- ega teabevabadus ning sageli jääb tasakaalu leidmisel viimane otsustamine kohtule. Seetõttu saab öelda, et tegu pigem skaala keskel oleva punktiga kuna kuigi siin on välja toodud väga konkreetselt, mis õigusega on tegu, siis antud õigused on väga suuresti tõlgendatavad.

Punkt b: *„selleks, et täita vastutava töötleja suhtes kohaldatava liidu või liikmesriigi õigusega ette nähtud juriidilist kohustust, mis näeb ette isikuandmete töötlemise, või täita avalikes*

huvides olevat ülesannet või teostada vastutava töötleja avalikku võimu.“ Kuigi antud punktis on samuti väga täpselt välja toodud, millisel juhul ei kohaldata üldmääruse Artikkel 17 lõikeid 1 ja 2, siis seda punkti võimalik erinevat moodi vaadelda.

Ühtepidi kui vaadata, et otseselt pole kirjas, milliseid avalikkuse huvides ülesandeid või juriidilisi kohustusi on mõeldud ning seetõttu on antud punkt pigem soovituslike seaduseaktide poolel, kuna täpsuse osa ei ole tugev. Teisalt aga on juriidilised kohustused väljatoodud teistes seadusaktides, nii liidus kui ka liikmesriigis, kus on väljatoodud täpsed regulatsioonid. Sama puudutab ka avalikes huvides olevate ülesannete täitmist. Leian, et tegu on antud juhul tugevalt siduva õigusakti poolel oleva punktiga, kuna antud üldmäärus eksisteerib koos teiste seadusandlike aktidega ning seetõttu ei ole vaja igat reguleeritavad detaili siin välja tuua.

Seda sama saab öelda punkti c; *„rahvatervise valdkonnas avaliku huviga seotud põhjustel kooskõlas artikli 9 lõike 2 punktidega h ja i ning artikli 9 lõikega 3;*“kohta. Kuigi punktis välja toodud „avaliku huviga seotud põhjustel“ on väga tõlgendatav mõiste, siis aga esitatud Artikkel 9 lõiked ja punktid toovad väga konkreetselt esile, millistel juhtudel on lubatud isikuandmete edasine töötlemine. Seetõttu saab ka siin tuua sama põhjuse, mis eelneva punkti puhul ning panna see skaalal tugevalt siduva õigusakti poole.

Järgnev punkt d: *„avalikes huvides toimuva arhiveerimise, teadus- või ajaloouringute või statistilisel eesmärgil kooskõlas artikli 89 lõikega 1 sel määral mil lõikes 1 osutatud õigus tõenäoliselt muudab sellise töötlemise eesmärgi saavutamise võimatuks või häirib seda suurel määral ...*“, on sarnane kahe eelnevaga. Nimelt on siin samamoodi välja toodud, et isikuandmete töötlemist võib jätkata kui on tegu avaliku huviga. Samuti on ka põhilised õigused välja toodud teises artiklis. Erinevus on aga selles, et juba punktis endas on välja toodud konkreetne loetelu. Seetõttu saaks öelda, et tegu on samuti tugevalt siduva õigusakti poolel oleva punktiga, aga kui vaadata viidatud Artiklit 89, siis on võimalik ka seda tõlgendada, kui palju pehmemat õigust. Antud artiklis on välja toodud põhimõtted, mille alusel andmete kogumine ning töötlemine toimub. Põhiline on, et järgitakse võimalikult väheste andmete kogumise põhimõtet. Probleem, millele pööras ka Kotschy tähelepanu oma ettepaneku analüüsis, et kas teaduslikel või statistiliselt eesmärkidel saab andmeid töödelda ainult nendel eesmärkidel, milleks andmesubjekt nõusoleku andnud on. Vastuvõetud tekstis pole Artiklis 89 enam viidet andmesubjekti nõusolekule vaid üldiselt viidata, et avalikes huvides toimuva töötlemisel kohaldatakse asjakohaseid kaitsemeetmeid. Seeläbi saab antud

artiklit tõlgendada, et kui on tegu avaliku huviga, siis pole siin oluline, kas töötlemine toimub andmesubjekti nõusolekuga või ei.

Lugedes antud artiklit, siis minu esmatõlgendus on pigem selline, et esmalt töödeldakse isikuandmeid nii nagu nad kätte saadakse ja vajadusel need kas kodeeritakse või muudetakse muul viisil sellisteks, et neid ei oleks võimalik konkreetse isikuga kokku viia. Saan aru, et see ei ole tegelikult artikli mõte, aga kui võrrelda antud punkti IKS §16 lõikega 1, siis on näha, et viimases on põhimõtte palju selgem. Nimelt kui üldmääruses pole välja toodud Artiklis 89 erisust, et kas on tegu andmesubjekti nõusolekul toimuva töötlemisega või mitte, siis IKSi paragrahvis on välja toodud, et tegu on andmesubjekti nõusolekuta toimuva töötlemisega ning need andmed peavad alati olema kodeeritud. Arvan, et üldmääruse tekstis kasutatud termin „asjakohased kaitsemeetmed“ kodeerimise asemel on mõeldud selleks, et kui peaks tehnoloogia arenema suunas, kus võetakse kodeerimise asemel kasutusele mingi muu vahend, siis antud artikkel ei kaotaks oma ajakohasust. Samas leian, et üldmääruse artikkel peaks olema konkreetsem. Kõike seda arvesse võttes panen ma selle punkti skaalal ikkagi tugevalt siduva õigusakti poolele kuna kuigi Artikkel 89 tekst on väga segaselt kirjutatud, on seal välja toodud erinevad meetodid, mida saab kasutada andmesubjekti õiguste tagamiseks. Lisaks on Artikkel 17 lõige 3 punkt d väga konkreetne.

Viimane punkt Artiklis 17 lõige 3 on e, „*õigusnõuete koostamiseks, esitamiseks või kaitsmiseks.*“ Leian antud punkt on väga konkreetne ning siin ei ole mingit põhjust kriitikaks, kuna antud juhul tulenevad need õigused ja kohustused teistest seadustest, mis ei kuulu antud üldmääruse haldusalasse.

Kokkuvõttes saab öelda, et Artikkel 17 lõige 3 on tugevalt siduva õigusakti poole peal. Kuigi erinevaid lõikeid saab rohkemal või vähemal määral tõlgendada, siis üldiselt on isikute õigused väga täpselt välja toodud, samuti ka kohustused. Delegatsiooni osa kehtib ühtselt tervele üldmäärusele. Sellepärast saab anda sellele skooriks (K,T,D).

Kui nüüd hinnata kogu artiklit tervikuna siis, võttes arvesse lõikude kohta tehtud analüüsi, siis saab teha järgneva tabeli (vaata tabel 3).

Tabel 3

	Lõige 1	Lõige 2	Lõige 3
Kohustus	K	K	K
Täpsus	T	t	T
Delegatsioon	D	D	D

Sellest saab järeldada, et kuigi lõikes 2 täpsuse punkt pole skaalal tugevalt siduvate õigusaktide poolel, siis kokkuvõttes kogu artikli saab lugeda just sinna skaala otsa ning anda skooriks (K,T,D).

Eesmärgi täitmine üldmääruse järgi

Kui arvestada, et üldmääruse eesmärgiks on ühtlustada liikmesriikide seadusandlust ning seeläbi aidata kaasa vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneva ala ning majandusliidu saavutamisele, majanduslikule ja sotsiaalsele arengule, riikide majanduse tugevdamisele ja lähendamisele siseturul ning füüsiliste isikute heaolule, siis saab teha alljärgnevad kokkuvõtted.

Juba seadusandluse ühtlustamise eesmärk näeb ette, et on vaja kasutada meetodit, mis looks kõigis liikmesriikides ühtse arusaamise. Selle poolest sobib määrus paremini kui direktiiv. Kui anda hinnang määruse teksti järgi, ilma, et oleks saanud jälgida, kuidas see reaalselt toimima hakkab, siis tundub, et eesmärk on täidetud. Isegi kui Artikkel 6 järgi on liikmesriikidel võimalus säilitada või kehtestada täpsemaid sätteid, siis põhiosa on kõigile ühesugune ning samuti on arvestatud sellega, et isikuandmed liiguvad mitte ainult üle liikmesriikide piiride vaid ka üle ELi piiride.

Lisaks tagab andmesubjekti õiguseid paremini ka see, et vastutav töötleja on üldmääruse järgi kohustatud mitte ainult saatma teavituse nendele, kellele ta isikuandmed avaldanud on, vaid peab võtma tarvitusele mõistlikud abinõud, et teavitada vastutavaid töötlejaid, kes omakorda peavad eemaldama lingid või andmekoopiad või organiseerima korduste kustutamise.

Oluline on ka see, et kuigi andmesubjektil on õigus nõuda oma isikuandmete kustutamist, siis see ei ole absoluutne õigus ning vastutav töötleja ei ole kohustatud kõiki nõudeid täitma, vaid

peab analüüsima, kas nõuded on põhjendatud või ei. Oluline on leida tasakaal sõna- ja teabevabaduse vahel.

Kindlasti tuleb rõhutada, et täielikku ülevaadet sellest, millised muudatused kaasnevad üldmääruse vastuvõtmisega, ei ole võimalik näha enne 25.05.18, kui määrus on jõustunud ja on aru saada, millised muudatused kaasnevad sellega liikmesriikide siseriiklikus seadusandluses.

Samuti on väga olulisel kohal nii siseriiklikud kohtud kui ka Euroopa Kohus, kellede tõlgenduste puhul saab hakata analüüsima, kuidas reaalselt üldmääruses kirjeldatud põhimõtted tegelikult toimivad. Eriti just selles osas, mis puudub tasakaalu sõnavabaduse ning antud juhul õigusele andmete kustutamisele.

Kuigi on arusaadav, et kohtute ning kohtunike tõlgendused seadusest on erinevad, eriti kui tegu on määratlemata õigusmõistetega nagu iseolemine on, siis selliste üksteisega risti vastupidi tõlgenduste puhul on raske aru saada, mis siis isiku õigused ikkagi on. Töös lühidalt kirjeldatud kolm Eesti kohtu otsust näitavad, kui erinev on arusaamine iseolemisest ning andmekaitsest haldus- ning tsiviilkohtus. See ei valmista ette väga head põhja selleks, kui isikuandmete kaitse üldmäärusest tulenevaid õigusi hakatakse kohtusüsteemis analüüsima. Arusaadav, et on vaja ühtset arusaamist nagu peaks olema ka üle ELi igas liikmesriigis sarnane arusaamine, milles on võimalik teatud tõlgendamise ruum. See on ka põhjus, miks direktiivi asendamine üldmäärusega osutus vajalikuks. Praegune süsteem, mis näitab, et igal ühel on täiesti ise arvamus, ei ole jätkusuutlik ning loob rohkem segadust kui aitab isikutel oma õigust saada.

Kindlasti on üks põhjustest, miks Eestis pole kohtute poole väga pöördunud andmekaitse probleemidega see, et isikud ei ole teadlikud oma õigustest ja kui isegi on, siis ei tundu see riive olevat nii suur, et selle vastu peaks midagi ette võtma.

Eesti ei ole ka esitanud ühtegi eelotsusetaotlust antud teemal, kuigi on näha, et direktiivi üle võtmisega on tekkinud küsimusi. Vaadates kas või 2008. aastal vastu võetud uut isikuandmete kaitse seadust, kus selgus, et vana seadust ei olnud võimalik parandustega piisavalt muuta ning vastu tuli võtta uus.

Probleemi lahendamise eesmärk

Kui jätta kõrvale üldmääruse eesmärk ning vaadelda laiemalt, et isikuandmete kaitses on praegu peamine probleem selles, et seadusandlus pole suutnud kaasas käia tehnoloogia arenguga. Võib ju öelda, et see oli ka üldmääruse eesmärk, aga jääb silma probleem, millele ei direktiiv ega üldmäärus tähelepanu ei pööra. Sellele pööras tähelepanu ka Kotschy oma ettepaneku analüüsis. Nimelt probleemiks on see, kuidas reguleerib seadusandlus isiklikuks kasutuseks olevate andmete töötlemist, mis direktiivi mõjualasse ei kuulu, kuna tol hetkel kui seadus vastu võeti tähendas isiklik või kodune kasutus midagi muud kui praegu. Üldmääruse sissejuhatuses on küll välja toodud, et seda kohaldatakse vastutavate ning volitatud töötajate suhtes, kes pakuvad nendel eesmärkidel töötlemise vahendeid.

Isikuandmete puhul on väga raske konkreetseid seadusi luua, kuna isikute arvamused sellest, mida peaks kaitsma ning kuidas, on väga erinevad. Raskesti kontrollitavaks ning ka mõistetavaks muudab Eesti seadusandluses sellise termini nagu „ülemäärane riive“ kasutamine. Selge on see, et tegu on väga subjektiivse mõistega, mis sõltub ikkagi selle isiku arvamusest, kelle õiguste riivega on tegu. Isiku iseolemise õiguse riive ulatus sõltub sellest, mida tema ise sellest arvab. Antud juhul on aga selle otsuse tema eest teinud teised isikud, kellel ei ole sama arusaam iseolemise riivist. Muidugi tuleb arvestada sellega, et kui tahta tänapäeval maailmas elada, ei ole eraelu puutumatus absoluutne õigus, seda juba seadusest tulenevalt.

Isikute eriarvamused isikuandmetest ning iseolemise riivist põrkuvad eriti lihtsalt kokku just suhtlusõrgustikes. Kuigi vastavalt üldmääruse järgi kohaldatakse seda töötlemise vahendeid pakkuvate töötajate suhtes, siis andmed sinna tulevad isikutelt. Kuigi on selge, et füüsilist isikut, kes paneb suhtlusõrgustikku üles või keeldub kustutamast andmeid andmesubjekti palvel, ei saa kohelda samamoodi kui vastutavat töötajat, siis näitab see väga hästi, kuidas on muutunud andmete töötlemine isiklikuks otstarbeks.

Isikuandmete kaitses saab üldiselt välja tuua neli suurt suunda, kuhu poole liigutakse. Nendeks on:

- Esiteks, liikuda vähem detailse regulatsiooni poole, mis annaks liikmesriikidele rohkem tõlgendamisruumi. Ehk siis soovituslike õigusaktide suund, kus õigusaktiks on direktiiv, mis jätab liikmesriikide otsustada kui täpseid piiranguid luua. Samas seeläbi võime jõuda ikkagi olukorda, kus direktiivi vastuvõtmisel jäävad väga suured erinevused liikmesriikide siseriikliku seadusandluses ning andmesubjektide õiguste kaitse sõltub suuresti sellest, kus

asutakse. Samuti tekib küsimus, kuidas lahendatakse probleem, millise liikmesriigi seadusandlust kohaldada, kui andmeid kogutakse ühes liikmesriigis, töödeldakse teises ning tulemus liigub edasi kolmandasse. Lisaks kasutatakse rohkem tõlgendatavaid piiritlusi nagu näiteks eelpoolt toodud mõistlik aeg ja ülemäärane riive.

- Teiseks on suurendada regulatsiooni, mis tundub olevat hetkeline suund kui vaadata andmekaitse reformiga kaasnevat üldmäärust, mis asendab praegu kehtiva direktiivi. Liikmesriikidele kehtiksid ühesugused reeglid ning see tagaks andmesubjektile samad õigused olenemata kohast, kus ta viibib ning see, kuidas ja kus tema andmeid töödeldakse. Liikmesriikidele jääks vähem tõlgendamisruumi ning seadused oleks üksikasjalikumad. Ehk näiteks määratakse konkreetsed ajalised piirangud. Kuigi mõistetele nagu avalik huvi ja ülemäärane riive, ei ole võimalik luua konkreetseid piiritlusi, kuna need sõltuvad väga suuresti sellest, milline osapool seda tõlgendab.

- Võimalus on liikuda ka hoopis iseregulatsiooni poole. Ühiskond ise paneb paika, mis suunas liikuda ning riik sekkuks vähe. See kehtib muidugi vabaturumajandusega ühiskonnas ning mitte olukordades, kus riik sekkub isikute õigusesse iseolemisele. Kui inimesed leiavad, et üks või teine organisatsioon ei käitu nende andmetega nii nagu nad soovivad, siis on neil õigus seda organisatsiooni boikoteerida.

- On ka võimalus samm iseregulatsioonist edasi astuda ning kaotada üldse kõik piirangud. Seda ka siis riigipoolse tegevusega. Sellise käigu puhul peab olema väga suur usaldus riigi suhtes, et see ei hakkaks piirangute eemaldamist ära kasutama ja tekiks sama olukord, mille tõttu isikuandmete kaitse üldse loodi.

Kõige olulisemaks isikuandmete kaitse puhul on aga isikute teavitamine, et nad oleks teadlikud oma õigustest ning vahenditest, kuidas oma õiguseid kaitsta. Kuigi kõik see informatsioon on Internetis vabalt kätte saadav, siis kuulub see passiivse teavituse alla ehk inimesed, kes on midagi kuulnud, soovivad informatsiooni juurde saada. Need, kes aga ei tea oma õigustest, ei hakka otsima ega uurima midagi ka oma võimaluste kohta. Tänapäeval peaks kindlasti olema see kohustuslik koolis läbitav materjal ning riik või siis vastavasisulised MTÜd peaksid korraldama kampaaniaid isikute andmekaitse alase teavitamise osas.

Kokkuvõttes vaadeldes probleemi, millised on isikute võimalused oma andmete kustutamiseks küberruumist, leian, et parim seadusandlik lahendus on kasutada siduvat õigusakti ehk antud juhul täidab määrus oma olemuselt seda väga hästi. Põhjuseks on see, et riigipiirid ei takista andmete liikumist ning suhtlusvõrgustikud ning muud teenusepakkujad on

globaalse haardega ning sellisel juhul lokaalseid liikmesriikide seadusandlused ei toimi. Samuti ei lase ühtne seadusandlus tekkida olukorda, kuhu riiki, kus on nn leebem seadusandlus, hakkaks kogunema erinevaid ettevõtteid, kes seda ära kasutaksid. Leian veel, et tegelikult ELi ülene otsekohalduv üldmäärus tegelikult ei lahenda täielikult probleemi, sest nagu öeldud, andmed liiguvad globaalselt ning seetõttu on vaja seadusandlust, mis tagab andmesubjekti õigused vaatamata sellele, kus kohas ta viibib.

On arusaadav, et üldmääruse puhul, kus selle territoriaalne kohaldamisala on ka väljaspool ELi, on probleemiks see, et EL sekkub oma seadusandlusega teistes riikides asuvate ettevõtete töösse. Mis ühelt poolt on täiesti mõisteta, sest tahtes osa saada ELi ühisturust ja sealsetest võimalustest, tuleb täita ka ELi poolt ettekirjutatud reegleid. Teisalt aga on EL võtnud vastu otsuse, et osas, mis puudutab ELi elanike andmeid, on näiteks Euroopa Kohtul õigus teha märkusi teiste riikide ettevõtete kohta.

Kui meile siin tundub kõik eelpooltoodu mõistlik, siis kas see tunduks samamoodi, kui andmete kustutamise palve tuleks riigist, mis ei austa demokraatlike väärtusi. Kuigi antud töö eesmärgiks ei olnud vaadelda ega analüüsida kriminaal- ja politseivaldkonna isikuandmete kaitse direktiivi, siis on huvitav näha, et isikuandmete kaitset võeti vastu otsekohalduv üldmäärus ning kriminaal- ja politseivaldkonnas direktiiv. Leian, et kuigi üldiselt pooldan ma isikuandmete kaitset üldmäärust, siis kui oleks olnud valida, et üks neist seadusandlustest peab olema direktiiv, siis oleksin pigem eelistanud kriminaal- ja politseivaldkonnas üldmäärust ning isikuandmete kaitset direktiivi.

Vaadates laiemalt ELi arengu konteksti siis saab järeldada, et direktiivi asendamine üldmäärusega on samm suurema integratsiooni suunas. Leian, et liikmesriikidel tuleb jõuda järeldusele, kas oluline on nende positsioon ELis või globaalselt, sest nagu eelpool mainitud andmete liikumine ei tunnista enam riigipiire ning, et saada võimalikult palju kasu kogu informatsiooni hulgast, on vaja kasutada ühiseid reegleid globaalselt.

Globaalse reeglistikuga tekiks ka probleem, kas kasutada soovituslikke või siduvaid õigusakte. Kui ELi siseselt täidab siduvate õigusaktide kohustuste punkti Euroopa Kohus, siis globaalselt on sellist institutsiooni väga raske luua. Samas jällegi soovituslike õigusaktide puhul puudub kindlus, et neid reegleid täidetakse. Isegi kui jõutakse kokkuleppele, et on vajadus sellise institutsiooni loomiseks, tekiks hulgaliselt probleeme, mis vajaksid lahendust. Nagu näiteks, kes võimu teostama hakkab, kes kuuluvad järelevalve organisatsioonidesse, millised reeglid kehtima hakkavad jne. On näha, et isegi ELi siseselt on probleeme ühtsete lahenduste leidmisega ja seda riikide vahel, kellel on võrreldes muu maailma küllaltki

sarnased kultuurid ning väärtused, siis on raske ette kujutada kokkuleppele jõudmise võimalust globaalselt. Ka õiguse andmete kustutamisele puhul tekib küsimusi, sest kui seda on vaja hinnata näiteks koos õigusega sõnavabadusele, siis see erineb väga suuresti kultuuriti.

Kuigi on näha, et vaja on liikuda ühtsete reeglite ning õiguste kaitse poole, kuid kuna nii õigus iseolemisele kui ka avalik huvi on nii subjektiivsed mõisted, et raske on uskuda, et neid reegleid hakatakse ühtselt täitma.

Töö kirjutamise hetkel kehtib direktiiv ning sellest tulenev isikuandmete kaitse seadus. Kuigi üldmäärus on Euroopa Parlamendis kinnitatud, siis jõustub üldmäärus 25.05.18.

Töö eesmärgiks oli uurida, kumb seadusandlik meetod, kas *soft* või *hard law* suudab tagada kõige paremini isiku „õiguse olla unustatud“.

Esimeseks uurimisküsimuseks oli millised on *soft* ja *hard law* definitsioonid. *Hard* ja *soft law* ehk vastavalt siduv ja soovituslik õigusakt on terminid, mis kirjeldavad kahte rahvusvahelistes suhetes kasutatavat seadusandlikku meetodit. Üldiselt siduv õigusakt tähendab seadusandlust, mis annab liikmesriikidele õigused kui ka siduvad kohustused. Soovituslik õigusakt aga ei pane liikmesriikidele siduvaid kohustusi vaid üritab mõjutada neid täitma eesmärke, mis on õigusaktis sees. Töös kirjeldasin kolme erinevat viisi, kuidas neid tõlgendada. Positivistlikust vaatepunktist seisneb erinevus siduva ja soovitusliku õigusakti vahel selles, et õigusaktiga kaasnevad liikmesriigile kohustused ning asjaolu, kas akt on juriidiliselt siduv ehk piir on väga konkreetset tõmmatud. Konsruktivismi puhul ei saa seadusandlust jagada kahte konkreetseesse lahtrisse, kuna seadusandlus koos kohtusüsteemiga moodustavad osa sotsiaalsest suhtlusest ning soovituslikud õigusaktid on nende meelest tavade kirja panek ja mitte teadlik õigusakti loome. Kolmas vaatepunkt, mida ka töös kasutasin, on ratsionaalne institutsionalism, mis leiab, et võrreldes siseriiklike seadustega on kõik rahvusvahelised aktid iseloomult pigem soovituslikud.

Kui vaadata, kuidas on tagatud isiku „õigus olla unustatud“ praeguses seadusandluses, siis hetkel kehtivas direktiivis ning siseriiklikus seadusandluses oleva isikuandmete kaitse seaduses on andmesubjektil õigus tutvuda oma andmetega ning sealhulgas ka vajadusel kustutada andmeid. Euroopa Kohus leidis kohtuasjas Google Spain SL, Google Inc. vs Agencia Española de Protección de Datos (AEPD), Mario Costeja González (C 131/12), et on võimalik tõlgendada direktiivi nii, et andmesubjektil on „õigus olla unustatud“ ehk õigus nõuda ebavajalike andmete kustutamist ning otsingumootori haldajal on kohustus eemaldada need lingid oma vastete seast. Direktiivist tulenevas siseriiklikus seadusandluses on andmesubjektil õigus nõuda oma isikuandmete kustutamist või sulgemist kui töötlemine ei ole seaduse alusel lubatud.

Peamised muudatused, mis kaasnevad üldmääruse vastuvõtmisega, seisnevad selles, et üldmääruses on detailsemalt kirjeldatud andmesubjekti õiguseid ning võimalusi oma õiguste

eest seista. Võrreldes kehtiva direktiiviga on esimene suur muudatus, et Euroopa Kohtu poolt välja toodud „õigus olla unustatud“, on üldmääruses asendatud õigusega andmete kustutamisele. Samuti on antud õigus välja toodud eraldi, Üldmäärus Artikkel 17 - Õigus andmete kustutamisele („õigus olla unustatud“). See õigus küll eksisteeris direktiivis, Artikkel 12 - Õigus tutvuda andmetega, kuid mitte eraldi välja tooduna. Kui andmesubjekt otsustab, et tema kohta leiduvad andmed on internetis ebaõiged või pole enam vajalikud, siis isikuandmete kaitse üldmäärusest tulenevalt on tal õigus taotleda nende andmete kustutamist. See muidugi ei tähenda, et kõik taotlused, mis tehakse, on vaja kindlasti täide viia. Samuti on laiendatud territoriaalset kohaldamisala tegevuse kontekstis toimuva töötlemise suhtes ning enam ei ole oluline see, kas töötlemine toimub Euroopa Liidus või väljaspool.

Kindlasti tuleb rõhutada, et täielikku ülevaadet sellest, millised muudatused kaasnevad üldmääruse vastuvõtmisega, ei näe varem kui pärast 25.05.18 ning ega ka varem, kui Euroopa Kohus pole alustanud oma hinnangute andmist üldmääruses välja toodud põhimõtetele.

Kui anda hinnang sellele, kas siduv või soovituslik õigusakt on parem kaitsmaks andmesubjekti õigust andmete kustutamisele, siis leian, et parem on kasutada siduvat õigusakti ehk antud juhul üldmäärust, kuna probleem seisneb andmesubjekti õigusele andmete kustutamisele küberruumis, kus need andmed liiguvad üle riigipiiride. Sellisel juhul on isikute õiguste kaitseks kõige efektiivsemaks just seadusandlus, mis kehtib ühtselt kõigile liikmesriikidele ja seda just seetõttu et isikuid ei pandaks ebavõrdsesse seisu selle tõttu, kus riigis nad asuvad, andmete töötlemine toimub ning kus asub vastutav töötleja.

Lisaks oleks kõige parem, kui samad reeglid kehtiksid kõigile globaalselt ning isikute õigused oleks tagatud olenemata sellest, kus riigis nemad, töötleja või ettevõtte asuvad.

Publikatsioonid

1. „Protecting Privacy While Maintaining Global Trade and Security Requires Flexible Solutions 1.“ *European Digital Rights (EDRI)*. 2013.
http://edri.org/files/us_position_20130114.pdf. (kasutatud 09. 04 2016. a.).
2. Abbott, Kenneth W., ja Duncan Snidal. „Hard and Soft Law in International Governance.“ *International Organization*, 2009: 421-456.
3. Andmekaitse, inspeksioon. *Andmekaitse Inspeksioon Euroopa Komisjoni algatatud andmekaitsereformist*. 2012.
4. Artikkel 29 töögrupp. „Statement on Statement of the WP29 on the impact of the development of big data on the protection of individuals with regard to the processing of their personal data in the EU.“ 2014. http://ec.europa.eu/justice/data-protection/article-29/documentation/opinion-recommendation/files/2014/wp221_en.pdf (kasutatud 20. 04 2016. a.).
5. Benghozi, Pierre-Jean, Sylvian Bureau, ja Françoise Massit-Folléa. *The Internet of Things*. Pariis: Éditions de la Maison des sciences de l’homme, 2012.
6. DaCosta, Francis. *Rethinking the Internet of Things: A Scalable Approach to Connecting Everything*. California: Apress Open, 2013.
7. Deutsch, Karl W. „Political Community and the North Atlantic Area.“ *The European Union: Readings on Theory and Practice of European Integration*, kuupäev puudub: 121-143.
8. *Eesti keele õigusterminid*. 2016.
<http://mt.legaltext.ee/esterm/concept.asp?conceptID=40355&term=k%FCberruum>
(kasutatud 09. 04 2016. a.).
9. Eilstrup-Sangiovanni, Mette. „Pre-theories of International Integration.“ 2006: 17-36.
10. Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet. *Euroopa andmekaitseõiguse käsiraamat*. Luxembourg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2015.
11. *European Commission: The Alliance of Internet of Things Innovation*. 2016.
<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/alliance-internet-things-innovation-aioti>
(kasutatud 09. 04 2016. a.).
12. European Parliament. „Progress on EU reform now irreversible.“ 12. 03 2014. a.
http://ec.europa.eu/justice/data-protection/files/factsheets/factsheet_dp_plenary_vote_140312_en.pdf (kasutatud 21. 04 2016. a.).

13. Fuster, Gloria Gonzalez. „The Emergence of Personal Data Protection as a Fundamental Right of the EU.“ *Springer Science & Business*, 2014.
14. Gibbs, Samuel. „Facebook 'tracks all visitors, breaching EU law'.“ *The Guardian*. 2015. <http://www.theguardian.com/technology/2015/mar/31/facebook-tracks-all-visitors-breaching-eu-law-report> (kasutatud 12. 04 2016. a.).
15. Harro-Loit, Halliki. *Informatsiooniline enesemääramine kui üks teabekeskkonnas toimetuleku võtmekontseptsioonidest*. 2010. https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/40923/Uld_Oppekavad1.pdf?sequence=1&isAllowed=y (kasutatud 20. 04 2016. a.).
16. Hirvoja, Martin. „Õiguspoliitika arengutest ja justiitsministeeriumi rollist selles.“ 2011.
17. Hustinx, Peter. *Privacy and competitiveness in the age of big data*. 2014. http://europa.eu/rapid/press-release_EDPS-14-6_en.htm (kasutatud 09. 04 2016. a.).
18. Ikkonen, Kadriann. „Avalik huvi kui määratlemata õigusmõiste.“ *Juridica*, 2005: 187-199.
19. Imber, Mark F. „Functionalism.“ *Encyclopedia of Governance*, 2006: 327-331.
20. Kester, Steven, ja Pattison Stephen. „Data Protection in Internet of Things Era.“ *Informatuin Week*. 2014. <http://www.informationweek.com/government/big-data-analytics/data-protection-in-internet-of-things-era/d/d-id/1204428> (kasutatud 13. 04 2016. a.).
21. Kotschy, Waltraut. „The proposal for new General Data Protection Regulation- problems solved?“ *Oxford Journal*. 2014. <http://idpl.oxfordjournals.org/content/4/4/274.full> (kasutatud 16. 04 2016. a.).
22. Martin, Cecile. „French Data Protection Wants to Force Google to Extend the Right To Be Delisted to All the Search Engine’s Extensions.“ 8. 04 2016. a. <http://privacylaw.proskauer.com/2016/04/articles/online-privacy/french-data-protection-wants-to-force-google-to-extend-the-right-to-be-delisted-to-all-the-search-engines-extensions/> (kasutatud 30. 04 2016. a.).
23. Meos, Indrek. *Filosoofia sõnaraamat*. Tallinn: Koolibri, 2002.
24. Narits, Raul. *Õiguse entsüklopeedia*. Tallinn: Juura, 2007.
25. Nissenbaum, Helen. *Privacy in Context: Technology, Policy and the Integrity of Social Life*. Stanford: Stanford University Press, 2010.
26. Prosser, William, L. „Privacy (A legal analysis).“ *Philosophical Dimensions of Privacy: An Anthology*. Cambridge: Cambridge University Press, 1984.
27. Riigikohus; 3-4-1-42-13 Kriminaalmenetluse seadustiku rakendamise seaduse § 251 põhiseaduspärasuse kontroll 2014 <http://www.riigikohus.ee/?id=11&tekst=222571298>

28. Rohtmets, Eve. „Isikuandmete kaitse küsimused Euroopa Kohtu eelotsustes- Andmesubjekti õiguste kaitse; Kohtupraktika analüüs.“ *Riigikohus*. 2013. http://www.riigikohus.ee/vfs/1455/Andmesubjekti%20oigused_EK_analuus.pdf (kasutatud 14. 04 2016. a.).
29. Rosamond, Ben. „New Theories of Integration.“ *European Union Politics*, 2006: 117-136.
30. Severence, Charles. *Internet History, Technology, and Security*. Loeng, Michigan: University of Michigan, 2014.
31. Shaffer, Gregory C, ja Mark A Pollack. „Hard and Soft Law: What Have We Larned?“ *International Law and International Relations: Insights from Interdisciplinary Scholarship*, 12 2012. a.
32. Spinelli, Altiero, ja Ernesto Rossi. „The Manifesto of Ventotene.“ *The Altiero Spinelli Institute for Federalist Studies*, 1941: 75-96.
33. Teffer, Peter. „Google has own idea of what 'right to be forgotten' means.“ *EU Observer*. 31. 07 2015. a. <https://euobserver.com/digital/129814> (kasutatud 01. 05 2016. a.).
34. Thomson, Judith Jarvis. „The Right to Privacy.“ *Philosophical Dimensions of Privacy: An Anthology*, 1984.
35. Warren, Samuel D, ja Brandeis Louis D. „The Right to Privacy.“ *Harvard Law Review*, 1890: 193-220.
36. Westin, Alan. *Privacy and Freedom*. New York: Ig Publishing, 2015.

Normatiivaktid

1. AKI Andmekaitse Inspektsioon Euroopa Komisjoni algatatud andmekaitsereformist, 2012
http://www.aki.ee/sites/www.aki.ee/files/elfinder/article_files/Andmekaitse%20Inspektsioon%20Euroopa%20Komisjoni%20algatatud%20reformist%208.6.2012.rtf
2. Artikkel 29 töögrupp (2014) Statement on Statement of the WP29 on the impact of the development of big data on the protection of individuals with regard to the processing of their personal data in the EU http://ec.europa.eu/justice/data-protection/article-29/documentation/opinion-recommendation/files/2014/wp221_en.pdf

3. Elektroonilise side seadus RT I, 06.01.2016, 9
<https://www.riigiteataja.ee/akt/106012016009?leiaKehtivb>
4. Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu üldmäärus üksikisikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus) <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?f=ST+5853+2012+INIT&l=et>
5. Euroopa Kohus. Soovitused. Siseriiklikele kohtutele eelotsuse taotlemiseks (2012/C 338/01) [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012H1106\(01\)&from=ET](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012H1106(01)&from=ET)
6. Euroopa Komisjon. Teatis. Terviklik lähenemisviis isikuandmete kaitsele Euroopa Liidus, 2010.
http://ec.europa.eu/justice/news/consulting_public/0006/com_2010_609_et.pdf
7. Euroopa Liidu leping (konsolideeritud versioon) <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2010:083:FULL&from=ET>
8. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 95/46/EÜ üksikisikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise kohta <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:31995L0046&from=et>
9. Isikuandmete kaitse seadus RT I, 06.01.2016, 10
<https://www.riigiteataja.ee/akt/130122010011?leiaKehtiv>
10. Euroopa Parlamendi ja nõukogu üldmäärus füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus) <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2016:119:FULL&from=ET>
11. Korrakaitse seadus RT I, 23.03.2015, 207
<https://www.riigiteataja.ee/akt/123032015207?leiaKehtiv>
12. Kriminaalmenetluse seadustik RT I, 06.01.2016, 19
<https://www.riigiteataja.ee/akt/106012016019?leiaKehtiv>
13. Kriminaalmenetluse seadustiku rakendamise seadus RT I, 06.03.2015, 31
<https://www.riigiteataja.ee/akt/106032015031?leiaKehtiv>

Kohtulahendid

1. EIK Niemietz vs. Saksamaa 13710/88 , 1992; <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57887>
2. EIK Bensaid vs. Ühendkuningriik 44599/98,2001;
<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59206>
3. Euroopa Kohus C-101/01 Bodil Lindqvist v Åklagarkammaren i20 Jönköping, 2003
<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=48382&pageIndex=0&doclang=ET&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=492558>
4. Euroopa Kohus C553/07 College van burgemeester en wethouders van Rotterdam vs M. E. E. Rijkeboer, 2009
<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=74028&pageIndex=0&doclang=ET&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=492515>
5. Euroopa Kohus C131/12 Google Spain SL, Google Inc. vs Agencia Española de Protección de Datos(AEPD), Mario Costeja González , 2014
<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=152065&pageIndex=0&doclang=ET&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=492467>
6. Euroopa Kohus liidetud kohtuasjad C - 293/12 ja C – 594/12 Digital Rights Ireland Ltd ja Seitlinger, 2014
<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=9ea7d2dc30d5d583c41059d640009671eb1d0a4ec5cd.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuTa350?text=&docid=150642&pageIndex=0&doclang=ET&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=492409>
7. Riigikohus; Riigikohtunik Jüri Põllu eriarvamus Riigikohtu otsusele põhiseaduslikkuse järelevalve asjas nr 3-4-1-42-13
https://www.riigiteataja.ee/akt/1260/3201/4007/JPollu_eriavamus.pdf
https://www.riigiteataja.ee/akt/1260/3201/4007/JPollu_eriavamus.pdf
8. Riigikohus tsiviilkolleegium, 3-2-1-159-14 Oleg Kozlovi hagi AS Kanal 2 vastu mittevahalise kahju eest 5000 euro suuruse rahalise hüvitise saamiseks, 2015
<https://www.riigiteataja.ee/akt/12968887>
9. Tallinna Ringkonnakohus 3-13-703 XXX-i kaebus Andmekaitse Inspektsiooni 16.01.2013 menetluse lõpetamise teate isikuandmete kaitse asjas nr 2.1-1/12/1430

ning Andmekaitse Inspektsiooni 01.03.2013 vaideotsuse isikuandmete kaitse asjas nr
2.1-3/13/305 tühistamiseks

The right to erasure - is it better protected by hard or soft law?

Kaisa Kukk

Summary

Over the past twenty years there has been a very rapid development of technology, which has caused the everyday operations to move to the digital world. People can now share any information they wish about their lives online to friend, family and others they have even never met. All of this leaves a trail, which at the moment might not seem important. When one time a family album was meant to be shown to friends and family at home, now that album has moved to a social network that can be accessed by anyone if the necessary precautions have not been taken. You can say that cyberspace has become a collective memory that does not forget the information stored there and is later accessible to those who wish to obtain information from it.

This has created a situation where the amount of information and the possibilities of sharing said information has developed in a pace that has not been accompanied by the laws governing the processing and protecting of personal data. Therefore, there is a danger that fundamental rights of individuals are not protected, because the laws when they were made were not able to anticipate the changes in technology. As a result to the above-described problems, the European Union initiated a reform of data protection, which purpose is on the one hand to protect fundamental rights privacy and protection of personal data of individuals and on the other hand to facilitate the free movement of personal data so the Member States can continue to contribute to the strengthening of the economy and the convergence of the internal market.

At the time of writing this thesis the Data Protection Directive still applies and the resulting General Data Protection Regulation (GDPR) will enter into force on 25.05.2018.

The purpose of this thesis is to investigate which of the legislative process, whether soft or hard law is best suited for a persons' "right to be forgotten".

The main research questions are:

- What are the definitions of soft and hard law?
- How is the "right to be forgotten" ensured in the current legislation?
- What are the changes to the right when the General Data Protection Regulation comes into effect?

This work is a theoretical comparison of the two terms stemming from International law: soft and hard law and how these theories can be applied to legislative changes concerning the "right to be forgotten,, in the data protection reform.

In addition to analysing legal texts I also analyse interpretations made by the European Court of Justice. This European Court of Justice rulings chosen for this thesis are based on their generally recognized importance to the protection of personal data.

I also analysed how judicial decisions have influenced legislation and to what extent these differ from the Estonian legislation based on the European Union's directives. For this I have analysed court cases and compared how legislation was interpreted before and after the court proceedings. Legal disputes are often solved by the method of interpretation of the legislation. In this thesis I have selected teleological interpretation that differs from the historic interpretation that the important point is not what the legislator meant historically, but how it is seen in the current legal system and values. The reason is that both the Directive and the GDPR have in them concepts which require contextual interpretation. It is also very important due to the fact that it is a reform in which one type of legal instrument is replaced by another (directive on direct application of the General Regulation) and, therefore, it is necessary to understand the changes in the reform and how its goals can be achieved.

In order to analyse whether it is soft or hard law instrument, I am using a system created by Kenneth Abbott and Duncan Snidal, which uses a scale to see to on what side of a scale does the test object fall according to how it meets the three criteria, the rules of punctuality, commitment, and delegation third parties.

The thesis is divided into three chapters, the first chapter is an analyses of the definition of privacy. In addition also an overview of the technological advances which make it necessary to update the data protection legislation in the European Union. Similarly, an analysis of the theories about soft and hard and recommended use of the terms, and also a description of the method used for the analysis. In the thesis I described three different ways to interpret them. From a positivist point of view, is the difference between the soft and hard law in legislation is related to state obligations and whether the act is legally binding. Based on constructivist ideas it cannot be divided into two specific legislation because the judicial system forms a part of social communications and soft law in their mind soft law can be interpreted as an accumulation and gradual transformative effect of shared understandings and state practices over time. The third point of view, which I also used in the thesis, is a rational institutionalist view, which finds compared to the national laws, all the international acts are by nature soft

law.

The second chapter describes the situation that prevails in the European Union legislation, which is linked to the personal data protection in the cyberspace at the time when the data protection reform has not yet been carried out. Also, an analysis of the European Court of Justice and the European Court of Human Rights has said with regard to these rules. If you look at how the person is guaranteed the "right to be forgotten" in the current legislation, the Directive and the national legislation in force, the data subject has the right to inspect their data and, if necessary, have it removed. The Court ruled in *Google Spain SL, Google Inc. vs Agencia Española de Protección de Datos (AEP), Costeja Mario González (C-131/12)*, it is possible to interpret the directive in such a way that the data subject has the "right to be forgotten", ie the right to request the deletion of the unnecessary personal data by the search engine operator who is required to remove these links to all matches. Arising from the directive in national law, the data subject has the right to request the deletion of their personal data if processing is not permitted under the law.

In the third chapter I examined the directive and the GDPR and the articles relating to the "right to be forgotten." Also, consider whether it is better to use soft or hard law in order to achieve the principles set out in the GDPR. The main changes that accompany the adoption of the General Regulation of the General regulation are described in detail in the data subject's right and opportunity to stand up for their rights. Compared to the current directive is the first major change to the European Court of Justice pointed out by the "right to be forgotten", the General Regulation is replaced by the right to data erasure. It is also given the right to set out separately, General Regulation Article 17 - Right to erasure ('right to be forgotten'). This law indeed existed in directive Article 12 - The right of access to information, but not provided separately. When the data subject decides that the information about them found on the Internet is inaccurate or no longer needed, then stemming from the GDPR data subject has the right to request that it be erased. This of course does not mean that all requests that are made need to be sure to be honoured. The GDPR has also extended the territorial scope of the activities taking place in the context of the processing and not whether the processing takes place in the EU or outside.

This subject is very appropriate because the GDPR was published in the Official Journal of the European Union on 4th of May 2016 and since the adopted text is different from what was proposed, both in its structure and content, there have been no analysis of the text yet.

It must be emphasized that the full picture of the changes in the GDPR adopted are not fully

clear before 25.05.18, as well as before the European Court of Justice has begun its analyses on the GDPR principles.

In assessing whether hard or soft law is better to protect the data subjects' right to erasure, I find that it is better to use hard law, in this case, because the problem lies in the GDPR and the data subjects' right to erasure in cyberspace, where data moves across national borders. In this case, it is better to use a legislation that applies uniformly to all Member States, in order not to put people in an unequal status because of where they are located in the country, or the processing is carried out or in what state the controller is.

In addition, it would be best if the same rules would apply globally to have the rights of people is guaranteed, regardless of what country they are in or where the controller or the enterprise is located.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, **Kaisa Kukk**, **07.07.1990**,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Isiku õigus andmete kustutamisele - kas paremini kaitstud siduvate või soovituslike õigusaktide poolt?

mille juhendaja on **Mario Rosentau**,

reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Veskitagusel, **19.05.16**